

DOST

dost

sanatsız kalan bir ulusun hayat damarlarından biri kopmuş demektir - K. ATATÜRK

dost dost dost dost

DOST DOST DOST DOST

BU SAYI İÇİN

Dost, bu sayısını Tanzimat'tan başlayarak bugüne kadar gelen sanatımızı eleştirmeye ayırmıştır. Bunun içinde, memleketimizin tanınmış bütün sanatçılarını bu konuda düşünmeye çağırmış bulunuyoruz. Tanzimat sonrası sanatımız derken, edebiyatı, resmi, müziği, mimariyi, tiyatroyu, kısaca bütün sanat yaratmamızı anlıyoruz. Bundan da amaç Tanzimat'tan sonraki sanatımızın Batıyla bir karşılaştırmasını yapmaktır. Buna, Batı sanatıyla Türk sanatının yerini çizmek, durumunu saptamakta diyebiliriz. Özellikle, Batı sanatı dediğimiz zaman bizim bunun yanındaki yerimizin ne olduğunu ne olması gerektiğini açıklamak, bunun üzerinde düşünmek

buradan da bazı yeni kavramlara varmak istiyoruz.

Özgün bir sanatımızın olmadığı çok söylenmiştir. Ama bunun nedenleri üzerinde durulmamıştır. Nasıl bir sanat özgündür? Özgünden ne anlıyoruz? Bu sorular yazık ki hep karşılıksız kalmıştır. Dost, işte bu sorular üzerinde tartışmak, bunları eleştirmek yararlı olacaktır, diyor. Soruşturmamızın amacı budur. Bunu yapmak zamanının da artık geldiğine inanıyoruz. Şimdiye değin Batı'ya baktık, bundan sonra da bakmakta devam edeceğimizden kuşumuz yoktur; ama bu kez bakışımızı daha kendimize özgü, daha kendimizden hareket ederek, daha bizim yapmak istiyoruz. Tanzimat'ı bir başlangıç olarak alışımızın nedeni açıktır: Tanzimatla, "Türkiye, Batı uygarlığının çeşitli baskısı altında geleneksel kurumlarından bir çoğunu atarken bunun yerine yenilerini ve ve baskalarını almak zorundaydı; Tanzimat hareketi kendi varlık ve uygarlığını yadsıyan bir devletin yaşayabilmek için, Fransız devriminin getirdiği demokratik kavram ve ilkeleri benimsemeye çalıştı ve İmparatorluğa bağlı olan diğer İslâm ve Hıristiyan budunlara ulusal bir bilinç verirken, kendi ulusumuzdan bu hak ve bilinci kaldırdı. Bu politika, zorunlu olarak edebiyatta da, ulusal dehamızdan değil, Fransız, İngiliz, Alman, Ame-

BU SAYIDA

tekaş ağaoğlu
gülten akın
cengiz bektaş
ilhan berk
fakir baykurt
hikmet erhan bener
celâl çınıralı
arif damar
muzaffer erdost
laylâ erbil
refik erduran
nuri iyem
ceyhun atuf kansu
samim kocagöz
nermin menemencioğlu
ali püsküllüoğlu
şahap sıtkı
saadet (timur) ulçugür
ismail ulçugür
turgut uyar
şevki vanlı

rikan dehâsından esinlenme alışkanlığı yarattı." Tanzimat'ı, Cumhuriyeti (Atatürk çağını bir yana bırakırsak) kendi kaynaklarımızdan bir kopma çağı diye alabiliriz. Buna herşeyi Batı'dan bekleme çağı da denebilir. İşte bu sorular bizi, Batı'yı daha yakından tanımağa başladığımız bir zamanda, Batı sözcüğü üzerinde daha da düşünmeğe götürecektir. Batı bugün daha belirgin bir kavram kazanmıştır bizim için. Çünkü: bugün yaşayan yaşamayan yerlerini daha iyi görüyoruz Batı'nın.

Türkiye, büyük bir uyanış çağı yaşıyor. Ekonomik, siyasal, kültürel bağımsızlığını herşeyin üstünde tutmak istiyor. Herşeyden önce de kendisi olmak istiyor. Sanatıyla da bu özlemi duymaktadır. Yani özgün bir sanat istemektedir. Kısaca, Batı etkisinin dışına çıkmak, Batı Edebiyatı Tesirindeki Türk Edebiyatı gibi bir başlığı görmek istemiyor edebiyatı, sanatı üzerinde. Kendi kubbesinin sanatını istiyor, bunu yaptığı zaman, Batının içinde yerini alacağını biliyor.

Dost, işte bu sorularıyla bütün Türk sanatçılarını bu konuda düşünmeye çağırıyor. Kendi değer ölçüleriyle, kendi sanatını kurmak demek olan bu anlayışın güçlenmesini diliyor. Böyle bir görevi üzerine alırken kıvanç duyuyor.

DOST

GEÇEN AYIN İÇİNDEN

NELER ACABA? — Bu ülkede fikir ve sanat adına ne varsa hepsi de takibe uğrar. Hattâ bütün ülkeye yayılmış olan Nurculuk bile arasıra takibedilir; ama sonunda sanıklar beraet eder. Çünkü, bir fikir, kaynağını dinden alırsa onun bir çeşit dokunulmazlığı vardır. Her yıl Mevlevî âyinleri devletin koruyuculuğu altında yenilenir. Şimdi sıra Bektaşilere geldi; elbette onların da hakkı var. 1925'ten çok uzaklardayız. Atatürk de öldü. Kim görecek bizi? İstedığımız gibi çiğneriz yasalarını.. Anıt - Kabir'e bir ziyaret, hepsini siler süpürür:

**"Bir kez Allah dise aşk ile lisanı
Dökülür cümle günah misli-i hazan".**

Ama lâyük düşüncenin arkasında daima polis, savcı dolaşır. Birkaç ay içinde kaç kitap toplandı; kaç oyun ihbar edilip takibe geçildi; sözlüler yeter görülmedi de pantomimlere bile el atıldı. Acaba kaşını gözünü oynatan şu adam kime işmar ediyor? Bunun altında kim bilir neler, arkasında Allah bilir kimler var?

Şair Eşref kaç yıl önce:

"İşte Türkiye'de şair olanın hali budur!" demişti? En azından elli yıl! Şair, romancı, oyun yazarı, gazeteci; üstelik bir de pantomimci? Şu halde, yakında düşüncelere de el atılabilecektir? Şu odasına kapanmış, bulutlara bakan adam acaba ne hınzırlık düşünüyor? Düşünceleri okuyan makine icat edildi mi yapılacak bir tek iş kalıyor! Hani, Amerika'da tabii dişleri sö-

küp takma diş takarlar ya. Rahat etmek için.. İnsanın beynini değiştirip yaşadığı ülkeye göre yeni beyinler takılacak...

Bir memleketi yalnız politikacılar yönetirse sonu budur. Bir ülkenin nasıl yönetileceğini ise o ülkenin düşünürleri, sanatçıları öğretir.

Ne haber?

ÖZGÜR BİR YAZAR! — Menderes'in saltanatlı günlerinde kalemlere kilit vurulurken, kırk yılın canbazı bir gazeteci, olan bitene şaşır kaldığını anlatıyor ve: "Ben her istediğimi yazıyorum, bana kimse bir şey demiyor!" diye yazıyordu. Evet, sağa bir fiske, sola iki yumruk, arkaya bir tokatçık, öne bir tekme.. İdare edip gidiyordu. 1960'ta Menderes'in kasasını temizleyenler yazarın eski harflerle yazılmış lâubali bir mektubunu buldular.

Mektubuna aruzla başlıyordu:

"Benim başvekilim, efendim benim!"

(Faülün faülün faülün faül)

Sonra, efendisinden para istiyordu.

Ama, yazıda gerçekten canbazdı. Şimdi mükemmel surette yönetiyor işlerini! Bir hafta İnönü'yü övüyor öbür hafta başka bir partinin başkanını savunuyor; daha bir haftaya yine İnönü'ye bir parmak bal; sonra öteki partinin başkanı önünde İnönü'yü yerlere yuvarlayan yavan çizgiler..

Evet; insan bu derece kurnaz olursa hem kendi anlayışındaki özgürlüğün, hem de iyi bir kazancın tadını çıkarır. Bu kadarla da kalmaz. Herkes onu: "Ne yazıyor adam be! Ne kıvrak kalem var!" diye göklere çıkarır.

Çünkü; herkes, gevezeliğin, yazı canbazlığının tutkunu hayranı kesilmiştir. Düşünceler durmuş, akılsızca hayranlıklar veryansın etmiştir!

UCUZLUK — Gazeteci, yirmi beş kuruşu verene hem sekiz sayfalık bir gazete, hem de renkli resimli 24 sayfalık bir dergi veriyordu. Bu dergi ertesi hafta -bir başka dergi sayılacak ekiyle birlikte- 100 kuruşa satılacaktı.

Son aylar içinde ortalığı böyle lüks olduğu derecede ucuz dergiler sardı.

Bilirsiniz, vaktiyle Varlık'ın, Dost'un, Yeditepe'nin 100 kuruşluk kitapları havaya kaldırılır: "Bu ne ucuzluk? Bunların parasını kim veriyor?" diye bağırılırdı. O kitaplar bugün iki lirada da durmayıp üç liraya çıkarken bu renkli resimli dergilerin ucuzluğu nereden geliyor?

Sormak ayıp mı olur yoksa?

ONLAR ÖZ TÜRKÇE KONUŞMUYOR — Ankara'ya bir Rus bilgini gelmiş. Radyo bir toplantıda bu bilginin konuşmasından da birkaç satır yansıttı.

(7. Sayfada)

dost

YENİ DİZİ SAYI : 5

CİLT : 15

MART 1965

SAYISI 1 LİRADIR

Soruşturma Özel Sayısı

"dost" adı anılmadan
yazılarımız aktarılamaz.

Sahibi:

Salim ŞENGİL

Yazı İşleri sorumlusu :

N. ŞENGİL

Başlık yazıları: Ferit APA

Ayda bir çıkar.

İdare Yeri :

Necatibey Cad. 22/3

Yenişehir - Ankara

Basıldığı yer :

Mas Matbaası — Ankara

Abonesi:

Yıllık 12 TL. Altı aylık

6 TL. Dış ülkelere bir misli.

İlan Şartları :

Sentimi 10 liradır.

Arka kapak, 2 renkli 1.500 TL.

" " 1 " 1.250 "

İç sayfalar 1 " 1000 "

Sürekli olarak 6 sayı reklâm verenlere

%10, 12 sayıya ise %20 indirim

yapılır.

SORUŞTURMAMIZ

- 1.— Sizce Tanzimat'tan bu yanaki sanatımız Batı etkisinden kurtulmuş mudur? Kurtulmuşsa bunu nasıl tanıtlıyabilirsiniz? Kurtulmamışsa bunun nedenleri nedir?
- 2.— Türk sanatını kendine özgü bir şekilde Batı'nın yanına nasıl koyabiliriz? Kendi sanat çizgimizden giderek mi, Batı sanatının çizgisinden giderek mi?
- 3.— Sizce ulusal sanat ne demektir? Böyle bir sanat nasıl yaratılabilir? Bu gerekli midir? değil midir? Bir sanat ulusal olmadan evrensel olabilir mi?
- 4.— Ulusal bir sanat yaratmanın koşullarını toplum koşullarının dışında düşünebilir miyiz? Az gelişmiş bir ülke olmak sanatımız üzerinde etki yapar mı? Yaparsa buna nasıl karşı çıkabiliriz.

Düşünür, yazar, icracı ve işleyici 215 kişiye bu sorularımızı gönderdik. Aşağıda kimlere gönderildiğini bulacaksınız.

Fikret ADIL
Samet AĞAOĞLU
Adalet AĞAOĞLU
Tektaş AĞAOĞLU
Tahir ALANGU
Çetin ALTAN
Metin AND
Melih C. ANDAY
Oktay AKBAL
Fahir AKSOY
Aylâ ALGAN
Hamit AKINLI
Sabahattin K. AKSAL

Nevzat AKORAL
Nihat AKÇAN
Gülten AKIN
Falih R. ATAY
Lütfi AY
Fikret ARIT
Bülent AREL
Orhan ASENA
Necil K. AKSES
Gencay ATASEVEN
Cahit ATAY
M. Sunullah ARISOY
Şahap AKALIN

Doğan AVCIOĞLU
Muammer BAKIR
Adnan BENK
Cemal BİNGÖL
Salâh BİRSEL
Alâettin BİLGİ
İsmet BOZDAĞ
Cengiz BEKTAŞ
Ferzan BAYDAR
İlhan BERK
Erdem BURİ
Fakir BAYKURT
Niyazi BERKES

Hüsamettin Bozok
Behice BORAN
Asım BEZİRCİ
Nurullah BERK
Erhan BENER
Vüs'at O.BENER
Sabahattin BATUR
Muzaffer BUYRUKÇU
Edip CANSEVER
Turgut CANSEVER
Engin CEZZAR
Adalet CİMCOZ
Celâl ÇUMRALI

Behçet K.ÇAĞLAR	Refik EPİKMAN	Şükran KURDAKUL	Ruhi SU
Şadi ÇALIK	Bedii FAİK	Yakup K. KARAOSMANOĞLU	Muammer SUN
Meral ÇELEN	Oban GÜNEY	Füreyâ KORAL	Gülriiz SURURİ
Mahir CANOVA	Nedim GÜNSÜN	Ercümend B. LÂV	Sabahattin SELEK
Orhan ÇETİNKAYA	Cüneyt GÖKÇER	Mahmut MAKAL	Mehmet SEYDA
Sermet ÇAĞAN	Memet FUAT	Selçuk MİLÂR	Cemal SÜREYA
Necatî CUMALI	Ara GÜLER	Rauf MUTLUAY	Hikmet ŞİMŞEK
Nevzat ÇİDAMLI	Zahir GÜVEMLİ	Nermin MENEMENCİOĞLU	Muvaffak ŞEREF
Hamiye ÇOLAKOĞLU	Vedat GÜNYOL	Nezihe MERİÇ	İrfan ŞAHİNBAŞ
Asaf ÇİYİLTEPE	Faruk GÜVENÇ	Fethi NACİ	Kemal TAHİR
Abidin DİNO	Tulây GERMEN	Nadir NADİ	Suat TAŞER
Güzin DİNO	Yılmaz GRUDA	Behçet NECATİGİL	Haldun TANER
Ahmet M.DIRANAS	Aydın GÜN	Aziz NESİN	Naim TİRALİ
Fazıl H. DAĞLARCA	Talât S. HALMAN	Sevgi NUTKU	Reşat TİTİZ
Arif DAMAR	Nusret HIZIR	Özdemir NUTKU	Oğuz TANSEL
Haldun DORMEN	Doğan HIZLAN	Gültekin ORANSAY	Cahit TANYOL
Hamit DERLİ	Selâhattin HİLÂV	Ergin ORBEY	Atilla TOKATLI
Orhan DURU	Şerif HULÜSİ	Fikret OTYAM	Ahmet K. TECER
Bülent ECEVİT	Nuri İYEM	Ahmet OKTAY	Bedrettin TUNCEL
Şakir ECZACIBAŞI	Cahit İRGAT	Munis F. OZANSOY	Ayşe TÖR
Metin ELOĞLU	Atilla İLHAN	Erdal ÖZ	Vedat N. TÖR
Ferit EDGÜ	A. KADIR	Turgut ÖZAKMAN	Adnan TURANİ
Baki S. EDİBOĞLU	Yaşar KEMAL	Demir ÖZLÜ	Cavit O. TÜTENGİL
Turan EROL	Orhan KEMAL	Nijat ÖZÖN	Semih TUGRUL
Konur ERTOP	Necip F. KISAKÜREK	Sami N. ÖZEDİM	İlhan USMANBAŞ
Azra ERHAT	Tarık Dursun K.	Orhan PEKER	Salih URALLI
Muzaffer ERDOST	Ceyhun A. KANSU	Ali PÜSKÜLLÜOĞLU	Saadet (Timur) ULÇUGÜR
Sâti ERİŞENLER	İhsan C. KARABURÇAK	Cemal R. REY	İsmail ULÇUGÜR
Leylâ ERBİL	Feyyaz KAYACAN	Oktay RIFAT	Turgut UYAR
Mehmet ERBİL	Bilge KARASU	Sevgi SANLI	Ulvi URAZ
Cemil EREN	Yıldız KENTER	Emil G. SANDALCI	Şevki VANLI
Genco ERKAL	Müşfik KENTER	Adnan SAYGUN	Tunç YALMAN
Eren EYUBOĞLU	Samim KOCAGÖZ	Ozan SADIÇ	Suat K. YETKİN
Bedri R. EYUBOĞLU	Muhtar KÖRÜKÇÜ	Turhan SELÇUK	Sitki YIRCALI
Sabahattin EYUPOĞLU	Cahit KÜLEBİ	İlhan SELÇUK	Faruk YENER
Refir ERDURAN	Mehmet K. Kurşunluoğlu	Tahsin SARAÇ	Kâmran YÜCE
Metin ERKSAN	Cevdet KUDRET	Bahri SAVCI	Can YÜCEL
Necdet EVLİYAGİL	Çetin KÖROĞLU	Şahap SITKI	Tahsin YÜCEL
Ulvi C. ERKİN	Nevit KODALLI	İlhami SOSYAL	Turgut ZAIM
Muhsin ERTUGRUL	Şükrü KURGAN	Güner SÜMER	

Sorularımıza hemen karşılık verenlerin adlarını ve karşılıklarını yayımlıyoruz. Bugüne kadar sorularımıza karşılık vermeyenlerin de 15 gün içinde karşılıklarını yollamalarını rica ediyoruz. Sorularımıza gelen karşılıkları iki sayı daha yayımlıyacağız. Bundan sonra da bir başka sayımızda, sorularımıza karşılık verenlerin düşüncelerinin hangi noktada birleştiğini, ya da nerelerde bir birlerine karşı olduklarını bir yazı ile belirtmeğe çalışacağız.

Kürdün Meyhanesi yazılarımızı soruşturmamıza gelen karşılıkların çokluğu yüzünden yayımlayamadık, özür dileriz.

A

Tektaş AĞAOĞLU
(Şair - Hikâyeci - Editör)

1 — Bana kalırsa Tanzimattan bu yana sanatımız Batı etkisinden kurtulmamıştır. Bunun tek sebebi, Tanzimattan bu yana sanatçılarımızın sanatımızı Batı etkisinden kurtarmak istememiş olmalarıdır. İsteselerdi kurtulurdu. İsteselerdi, kurtulması için ne yapmak gerektiğini pekâlâ bulur çıkarırlardı.

2 — Türk sanatını kendine özgü bir şekilde Batının yanına koyabilmek için Batı sanatının yolundan gitmemiz gerekir. Batı sanatını taklit etmekle olmaz bu. Batı sanatını, Batıda sanatçı duyarlılığının nasıl işlediğini anlamak gerekir. Batı sanatının yolunda Türk sanatının çizgisini izlersek, Türk sanatı kendi kişiliğini bulacaktır. Zaten Batı sanatının yolundan gidersek, kendi sanat çizgimizi izlemekten başka çıkar yol olmadığını göreceğiz.

3 — Gerçek sanat ulusal sanattır. Ulusal sanattan ne anladığımı belirteyim (Bazı kişiler adamın ağzına lâfı hemen tıkıyorlar.

Ulusal sanattan söz etmişsin
Demek ki sen bir faşistsin!

Bu ucuzuna ağız kapamacalar gülünç, aslında. Ya alıktıktan ileri geliyor ya la lâf anlamama inadından): Belli ve belirli bir yaşama geleneği çerçevesinde oluşan sanata ben ulusal sanat derim. Soyut İnsan'a değil, sahici insanlara seslenen sanat... Sanatçı kendi başına yaşamadığı gibi kendi başına da çalışmaz. Meselâ şairin kullandığı kelimeler yalnız onun değildir. Kelimenin taşıdığı anlam yükünü koyan, kendinden önce gelen şairler igiderek, bütün bir toplumdur; bir başka deyişle,

sanatçının birlikte yaşadığı insanlarla daha da önce yaşamış insanlar. Bu anlamda ulusal sanat gerekli değildir demek, sanat için insan ve insan yaşantısı gerekli değildir, demek olur. Ulusal, yani gerçek bir sanat yaratılmak için ilk şart, yaşayan bir geleneğin zorunlu olduğunu kavramaktır. Geleneğe dayanmayan sanat olmaz. Olur diyenler kendilerinden önce yaşamış insanları inkâr edenler, onları hiç yaşamamış sayanlar, dolayısıyla kendilerini bilmeyenler, tanımayanlardır. Faşist diye ben onlara derim. Sanat dünyayı hem yorumlar, hem de o yorum yönünde değiştirmeye çabalar. Değiştirir de. Oscar Wilde'in çok güzel bir sözü var: Sanat tabiatı taklit etmez, tabiat sanatı taklit eder, diyor. Bugünün sanatçısı için dünya büyük ölçüde dünün sanatçısının yarattığı dünyadır. Onu bilmeden, tanımadan, onunla arasında sevişmeli ya da kavgalı bir ilişki kurmadan bugünün sanatçısı dünyayı anlayamaz. Onun için sanat da yapamaz. Bütün Batı sanatı yüzyıllardır süregelen bir düşünce, duygu, biçim ve ses geleneği üzerine kuruludur. Batılı bir şairin işlediği kavramlar, kullandığı görüntüler, simgeler az çok bütün toplumun malıdır (İncil'in bu bakımdan Batı şiiri üzerine korkunç etkisi olmuştur). Batılı sanatçı toplumla arasında ilişkiyi böyle kurar. Sanatçının söylediği yeni söz ancak böyle anlamlı olur. Hattâ sanatçı yeniye böyle varır. Toplumun sınıf duvarlarını böyle aşar. Batı şiirinde yazılanın yanısıra bir o kadar da yazılmayan, dile getirilmeyen, okuyucunun kafasında, gönlünde olan vardır. Batı şiiri atıflar üzerine çalışır. Bütün gerçek şiir atıflar üzerine çalışır. Çünkü sanat gaipten ses alıp gaibe ses vermek değil bir toplum olayıdır. Sanatın evrensel olması demek, atıflar alanının genişlemesi demektir. Ama bizde bunun tersi oluyor. Evrensel olacak deyip, bugünkü toplum şartlarımız için

de, sanatın atıflar alanını büsbütün daraltıyoruz. Dediğim anlamda ulusal sanatı yaratmadan evrenselliğe hiç heveslenmeyelim. Boşuna.

4 — Hayır. Dediğim gibi, ulusal sanat gerçek sanattır. Bizde gerçek sanatın olmaması toplumun son bir, birbuçuk yüzyıldır aldığı yönden ileri geliyor. Topluma hâkim kuvvetler bu süre içerisinde, kâh bilinçli, kâh bilinçsiz, ulusal sanatın gelişme yollarını tıkadılar. Çünkü, bir yerde, bu yurdu yönetenler bu yurdun insanından korktular. Sanatçıyla insan arasına inanç, kültür, dil, korku, nefret ve hele çıkar uçurumları koydular. Bu uçurumlar, yâni bugünün toplum şartları, gerçek sanat için gerekli yaşantı geleneğinde kesinti, kopukluk yarattı. Hâlâ sürüp gidiyor. Bu durum Türkiye'nin geri kalmış bir ülke olmasıyla tabii çok yakından ilgili. Geri kalmış ülkelerde paylaşılan mal az olur. Ortadaki mala mümkün olduğu kadar az elin uzanması için belli tedhiş yöntemleri vardır. Bunlardan biri, etkisi en kuvvetli olanlardan biri sözde Batılaşmış, okuma yazma bilen bir sınıfın kendini halktan ayrı düşürmesidir. Bu okumuş yazmışlar takımı "cahil" halkı yönetme ve yükseltme, "medenileştirme" iddiasıyla kendine bir takım görevler icadeder, işler yaratır, geçimini oradan sağlar. Ortadaki mal üzerinde hak iddia eder, aslan payını kendine ayırır. Bu azınlık sırtından geçindiği halkın okumasını, ilerlemesini, kendi kaderine kendi hâkim olmasını istediğini söyler ama yalan söyler. Çünkü mala uzanan ellerin çoğalmasa, halkın kendi emeğinin ürününe ortak çıkması, azınlığın çıkarına değildir. Okuyan yazanların sayısı arttıkça okuma yazma bilmek bir imtiyaz olmaktan çıkacaktır. Azınlığın istediği, çoğunluktan bütün bütün kopmak, çoğunluğu geriliğiyle, cahilliğiyle suçlayıp ona haddini bildirmektir. Köylü yarın okuma yazma öğrensün, azınlık yeni bir alfabe icad eder. Yeter ki aralarındaki "mesafe" daralmasın, çoğunluk her daim haddini bilsin. İşte bu azınlığın içinden çıkan sanatçının (geri kalmış bir ülkede sanatçı ister istemez o azınlığın içinden çıkacak, hiç değilse zamanda o azınlıktan olacaktır o azınlıkça "muteber" sanatı, azınlığın çoğunluğa karşı küçültücü tutumunu haklı gösterecek bir nitelik taşır. Halkın okuduğunu okumamak, halkın dinlediğini dinlememek, halkın sevdiğini sevmemek, yâni halka benzememek bu azınlığın çıkarına olduğu ölçüde azınlığın okuduğu halkın okumadığıdır, azınlığın dinlediği halkın dinlemediğidir, azınlığın sevdiği halkın sevmediğidir. Azınlığın bütün bu tercihleri o sınıfın çocuklarına daha küçüklükten aşılır. Sanatçı, çokluk, bu ortam içinde yetişir. Ortamın darlığından sıkılır, "bunalır" ama dışına da çıkmaz. Çünkü azınlık bütün insanca değerleri kendi tekeline almıştır. Dışarıya çıkmaya çalışan sanatçı, aç kalmayı da göze alsın, kendini boşta hisseder, sürüden ayrılmış kuzuya döner. Sonunda çevresi onu nasıl görmek istiyorsa o da kendini öyle görür. Kendi hür iradesiyle seçtiğini sandığı yola itelenmiştir. Bu yol onu gitgide çoğunluktan uzaklaştırır (oysa, ona sorsanız, o çoğunluktan yana olduğunu zanneder) o Soyut alanda halkla, halkın geleceği ile beraberdur. Somut gerçekler alanında, diliyle, beşenileriyle, eğilimleriyle, kültürüyle, yaşadığı hayatla halktan, halkın geçmişinden ve bugününden ayrı düşmüş yabancılaşmış, "gâvur" olmuştur. Çoğunluğun sırtından geçinen azınlık sanatçıyı böyle kullanır,

geri kalmış ülkelerde. Bizde de az çok öyle. Ama ben iyimserim. Sanatçılarımız er geç içine düştükleri tuzağın farkına varacaklar. Gerçek sanat yoluna çıkabilmek için halkla aralarındaki uçurumları doldurmak gereğini duyacaklar. Birgün gelecek, bugünün "bunaltı" sanatçıları, sanat yapamamaktan bunalacaklar. Gerçek sanatın, ulusal sanatın yolu onları sömürücü azınlığın ideoloji çerçevesi dışına çıkmaya zorlayacak. Sanatçılarımız sanat yapmak için kime, nasıl seslenmeleri, kimden, nasıl ses almaları gerektiğini anlayacaklar. Bu bilince vardıkları ölçüde sömürücü azınlığın ideoloji çerçevesinde çalışmaya, bir başka deyişle, o azınlık zümreye yardımcı olmaya mahkûm olduklarını görecekler. Ve işte o zaman gerçekten sömürücü azınlığa karşı çıkacaklar. Türkiye'nin siyasal dâvası aydınlığa kavuşacak.

Gülten AKIN

Gülten AKIN
(Şair)

1 — Tanzimattan bu yanaki sanatımız batıyı taklitten kurtulmuştur ama batı etkisinden kurtulmamıştır. Batı kavramı bizde eskidenberi "uygar dünya" anlamına kullanılmaktadır. Çağdaş bir uygarlığa, ekonomik koşullarımızla vardığımız söylenemez de, sanatımızın o düzeyde olduğu bir gerçektir. Türk sanatçıları yer yer uygar bir sanatın bilincine varmışlardır. Bu yüzden, onlar için batı etkisinden kurtulma bir erek değildir. Zaten bu durum, sanatçı ve aydın kesimimizle vardığımız üst düzeyde korkulacak ve kaçınılacak birşey değildir.

2 — Türk sanatı batı düzeyinde kendine özgü bir biçimde sürüp gitmeye yerleşmiştir.

Bir sanat eserinin, çıkış noktası vardır. Oluşturduğu düşünce ve duygu biçimi vardır. Bizim dar anlamda biçim dediğimiz kalıbı vardır. Bir de ereği vardır. Sanatta çıkış noktası ve erek bakımından bir anlaşmazlığa düşüleceğini sanmıyorum. Düşüncemizin vardığı çağdaş incelelik bu çıkış noktasına ve ereğe sadece insanı koymaktır. Çıkış noktasında, dünyadaki her olaya, herşeye bir başka anlam, bir başka görünüm veren tek insanı Erekte, bu başka anlamın, başka görünümün, başka yorumun iletilmek istendiği insan.

Dar anlamda biçimi yâni kalıbı bir yana koyarsak (soruyu taşmamak için) geriye, duygulanış, düşünüş, yo-

rum kalıyor. Kendimize özgü kalarak batının yanında sayılmak için zorlayacağımız yer herhalde burası olmalıdır. Ulusal olmak, batı yanında çeşitlilik göstermek burda gereklidir. Burdaki öğretisi ise, çevre öğretisidir. Ulusal yapı öğretisidir. Ulusların ortak özellikler yanında, değişik özellikler gösterdiği saptanmıştır. Bir Türk sanatçısı, bir Japon, bir Fransız'dan başka yorum yapar. Başka duygulanır. Öyleyse burda bir batılı gibi davranmak, batıya öykünmek olur. Etki alanından çıkar. Ama bol örnekleriyle öğretisi yapılmış batılı gibi düşünme, duygulanma kolaydır. Üstelik üne erme bakımından tehlikesizdir. Korkulu bir deneye girilerek, ulusal bir birikimi, Yunusu, Maniyi Koşmayı, Kilimi, Selçukluyu, Eti'yi kullanmaksa, zor. Bozulmamış kalabalıklara inerek gerçek Türk dünya görüşünü yakalamak, kullanmak zor.

Özellikle söz sanatlarının, bazı geçerli kişilerinin kolay yolu seçtikleri görülmektedir.

Kısaca söylemek gerekirse, yeğlediğimiz sanat, kıışta ve erekte batılı, geniş anlamda biçim (Kalıp değil) için gerekli duygulanış, yargı ve yorumda ulusal olandır. Bu sanat ulusal ve evrenseldir. "Ulusal" ve "Evrensel" kavramları karşıt kavramlar değildir.

3 — Bu sorunun yanıtı yukarda verilmiş olmaktadır.

4 — Bu soru, bugünlerde yanıt bulunması gereken en önemli soru. Ben yalnız söz sanatları için konuşmak istedim. Soruda, sanatın ve toplumculuğun, birbirinin suyundan gittiği önyargısı vardır. Oysa, bu iki kavramı birbirinden ayırmadan bir açıklığa varılamaz. Önce de söylediğim gibi, sanatın çıkış yeri, toplumla bağdaşması, anlaşması olanaksız yanadır kişinin. Etkili bir toplumculuksa, tam karşıdadır.

Bu böyledir böyle olmasına. Ancak toplumumuzun da bir büyük bunalım içinde olmasının acısından, toplumun bir bilinçli ve incelmış üyesi olan sanatçının en çok etkilenmesi gerektiği de bir gerçektir. Az gelişmiş bir ülkenin vatandaşı olan sanatçı böyle şanssız bir ikilemin yarattığı bir büyük durgunluğun ve şaşkınlığın yemişlerini görmekteyiz. Büyük kentlere, Ankara ve İstanbulla toplanmış şairler, yazarlar genellikle üç yolda:

Küçük bir gurup şimdilik sanatı manatı bir yana koyup toplumcu ürünler vermektedir. Bir büyük çoğunluk toplumculuğunu bir bildiriyle açıklayıp, yazdıkları arasına bir iki toplumsal dize, birkaç toplumsal gerçek nakışı atarak, şu buhranı savmayı becermeye çalışmaktadırlar. Üçüncülerse, ne suya ne sabuna.. Çoğu kez anlamsız, çoğu kez üstüste yığılmış güzel görüntülerle, bama mısın demeden yazıp gidiyorlar.

Birincileri bu toplum, mutlu bir gelecekte saygıyla anacak. İkinciler, sanatla toplum arasında kalmışlardır. Ama öyle rahatları düzenleri bozulsun istemezler. Sanatlarına konu, kişisel bunalımlarının arasından toplumsal sular akıtırlar. İşin kolayını bulmuş görünmektedirler.

Bizce, sanattan vazgeçmeyen için toplumculuk yapmanın yolu bu değildir. Bir iki mısra, bir katı nakış, bir günah çıkarma bildirisiyle görev yaptığına inanıp oturmak ayıptır. Ayıptır, olumlu siyasal örgütler varken katılmamak. Taşra varken İstanbulla, Ankaraya yığılmak. Gerçek halk, gerçek hizmet varken bunalımlar

Baktım, adamın söylediklerini dilimize çevirenin de dili sürçüyor. Demek ki o da Türk değil.. Belki elçilik memurlarındandır. Sözlerine dikkat ettim. Öztürkçeye önem vermiyordu.

Oysa, İstanbul'un geri tutumlu gazetelerinden birinin yazarı, öztürkçeyi komünistlerin işi yapmış çıkmıştı. Rus'un anlattıklarını çeviren ise -Türk olmadığı şivesinden anlaşılacak adam- bizim Türkçemizle değil, yazarın Türkçesiyle konuşuyordu.

Anlaşıyor ki, Ruslar henüz öztürkçeyi öğrenmemişler. Öyleyse neden bu saldırı?

ASLININ AYNI DEĞİLDİR — Bir derginin iki kelime adını almışlar, başına bir "yeni", sonuna da bir "dergisi" eklemişleri ortaya başka bir dergi çıkmış.

Şimdi, bu yenisini sergilerde gören eskisinin sahibi ne hale düşecek, tasarlayın: "Allah Allah diyecek, arkadaşlar benden habersiz kapağı, derginin boyunu değiştirdiler galiba! Vay hınzırlar!"

ARABULUCU — Kıbrıs anlaşmazlığını sözde çözmekle görevli Garlo Plaza adındaki diplomat ne zaman Türkiye'ye gelse, kısacık zamanını değerlendirmenin (!) yolunu bulur. Gazetelerde, gece kulüplerinde eğlenirken fotoğrafları basılır. Yanındaki gösterişli sekreterle bol bol dans ederken görürüz boyunu sayfalar da..

Sonunda hükümetimiz bu adamı reddetti. Verdiği rapor da özel yaşayışı gibi beğenilmedi.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bu gözde adamını eğlencesi bol yerlerde görevlendirsin.. Kıbrıs'ta yüzbinin üstünde insan korku içinde, aç susuz, hastanesiz; enqizisyonandan artakalmış bir kara papazın zulmüne bırakılmıştır. Türkiye'de herkesin içi kan ağlıyor. Bay Arabulucu ise, bu kanlı dramın orta yerinde, dans ediyor. Doğrusu bu denli vurdumduymazlık, ancak, suratında anlamlı hiçbir çizgi bulunmadığı dikkati çekmiş olan Genel Sekreter'e yakışır.

DIŞ YARDIM — Yabancı dostlarımız kültürümüze yardım etme hevesindedirler. Aylık bir dergiye dış yardım teklif edilmiş. Madem ki mücadelemiz ortak, yardım edelim de, haftada bir çıkarın demişler. Dergiciler bu işe yanaşmamışlar. "Kendi paramızla ayda bir çıkarız, bize yeter!" demişler.

Böyle olayları kulaktan duyuyoruz. Ama, bir gün bu belgelerin ortaya dökülmesi de mümkündür. Bir ülkenin fikir hayatı dış yardımla ayarlanır mı?

geçirmek. Kedi encikleri gibi kuyruğuyla oynamak. Hani vardır ya kuyruk döner o döner, kuyruk döner o döner.

Ağır bir yaşaması var Anadolunun. İnsan alıştığı o sinemalı, tiyatrolu, daha başka şeylerle yaşamasını arar. Halkın derdiyle kahr olur. Ama, işte orada iç rahatlığı yetişir, sanat yetişir. Bir karşı ağırlıktır, kurtarır. Az gelişmişliğin etkisine böyle karşı çıkılır. Hem sanatı hem toplumcu onurunu gerçekten koruyarak.

Cengiz BEKTAŞ

İlhan BERK

B

Cengiz BEKTAŞ (Şair - Mimar)

1 —Toplumun evriminde bütün kişiler bir çizgiyi tutamayacaklardır, doğal olarak. Ancak bir kaçının başarıları bile, bir bakıma, evrimin başarısını da gösterecektir. Çok zaman bu azınlık, ileride, çağının değerlendirilmesinde yetebilecektir.

Örneğin güzel-yazımızda bu yönde başarıya ulaşmış olanlar vardır. İzleriyle ortada olan bu kişilerde, bir batı etkisi korkusu yoktur. Batının etkisinde kalakalmak şöyle dursun, bir çok yönlerden onu da aşarak, evrensel güzel-yazının gelişmesinde kendi yollarından, bizim dilimiz üzerinden yararlı olmayı başarmışlardır. Batı etkisindekilerin çoğunlukta olmaları bile, güzel-yazımız üzerine toptan bu denli bir yargıya varılmayı gerektirmez. Yoksa bu başarılı olanları tanıyamamak, bilememek, onları tam algılayamamak, ulaştıkları çizgiye ulaşmakta gecikmek demek olur.

İki üç yıl önce batı ülkelerinden birinde yayınlanan bir izlerin başında, kendi dilinde en yetkililer arasında sayılan yayıncı yeryüzü güzel yazınına ışık getirmiş ozanları bir arada vermeye çalıştığını açıklıyordu. Türk dilinin bir ozanı da yerini almıştır, bu izlerin içinde.

Bunu batıdan tanık aramak alışkanlığında olanlar için yazdım.

2 — Sorunumuz, dörütümüzü batı dörütü yanına götürüp koymak değil, benim inancıma göre. Ancak

usa dayanan davranışları olan kişiler toplumlar her neni kendi sırtlarında denemeden, başkalarının denemelerinden de yararlanırlar.

İçimizde, batı toplumunun denemelerini iyi bilecek kendi çizgilerinden yürümek durumunda olanlar başarı gösterdiler.

Önce onlara yeter değeri vermeyi bilmek, çizgilerini ilerletmeğe çalışmak çabamız olmalı. Böylece batı dörütünün yayına değil evrensel dörütün sofrasına götürüp bir nenler bırakabiliriz.

3 — Ulusal olmaktan çok yöresel olabilir dörüt. Ulusların geçmişleriyle, dörütün geçmişini karşılaştırmak gösterir bunu.

Dörüt, bütün yeryüzü kişilerinin iyeliğindedir, bir değil bir çok ulusun üzerinden geçip giderek kendi evrimini yürütür.

Ulusal dörüt yaratmak düşüncesi "Faşist" görüşler sonucu ortaya çıkar. Bu türlü çabalar bir yerlerde saplanıp kaldılar. Ama evrensel olmanın yolu kesinlikle kendi yöremizden başlar.

4 — İlk bakışta, yöresel dörütün koşulları, toplum koşulları dışında düşünülemez.

Yer yuvarlağı çevresinde iki gün önce dönüp gelmiş ozanla, yaşadığı kentin dışına çıkmamış ozanın duyguları karşılaştırılmaz.

Ancak, az gelişmiş toplumun koşullarını bilen, onları bütünüyle öteki toplumların koşullarıyla tanış-bi-

Fakir BAYKURT

Hikmet Erhan BENER

liş olduktan sonra değerlendirebilen kişiler, toplumlarına önderlik ederler. Böylece önce kendi toplumunu aşan dörüt-eri yöresine de yararlı olmağa başlar. Dörüt-erinin kendi yöresinin koşulları içinde kapanıp kalması, ödelerini başaramamış olması demektir.

Dörüt-eri toplumunun ilerisinde olacak, onu ardından sürükleyecektir.

Böylece kendi az gelişmiş yöresiyle bağını koparmaksızın evrensel dörüte bir nenler katabilmesi gerçekleşebilir.

Günümüzde bu başarıya ulaşmak bir-iki yüzyıl öncesiyle karşılaştırılmayacak biçimde kolaylaştı. Ülkeler arasındaki uzaklıklar neredeyse hiçe indi. Dün yalnızca kendi kenti içindeki olaylardan etkilenebilen dörüt-eri, bugün bütün yeryüzünün olaylarını günübirlik izler durumdadır. Bütün yeryüzü yayınlarını en kısa yoldan, en kısa süre içinde görebilir. Çalışmalarını gerçek başarılarını bütün yeryüzüne duyurabilir.

Kısacası, onun toplumunun, bir-iki yüzyıl önce daracak olan bitim-çizgileri silinme yolundadırlar. Bütün yeryüzü kişilerini kendi toplumu içinde sayabilme durumundadır bugünün dörüt-eri.

Bu düşünüş, daha doğrusu inanış, az gelişmiş ülkemizin içinden, evrensel dörüte ilerleme katabilecek yöresel dörütün doğabileceği kanımızı güçlendirmektedir.

İlhan BERK
(Şair)

I — Tanzimattan bu yanaki şiirimizde üç ozanı bir yana bırakırsak (Yahya Kemal, Ahmet Haşim, Nazım Hikmet), Türk şiirinin hâlâ Batı etkisinden kurtulamadığını görürüz. Tanzimat, Servet-i Funun, Fecr-i Âti, Cumhuriyet şiirinin kendine özgü bir yapısı, sesi yoktur. Batı şiiri amaç edinilerek yapılan biçim uygulamaları, Türk şiirinin yapısını kurmağa yardım etmemiştir. Her ulusun kendine özgü bir yaratma biçimi demek olan y a p ı kurulamadığı içinde bir Türk şiiri var demek zor, hatıta imkânsızdır. Öte yandan, Türk şiirinin yapısında görülen bu dağınıklık, kendisinin olmama, sesinde daha da belirgindir. Tanzimattan bu yanaki şiirinin sesini, ya **bancı bir ses** diye kolaylıkla tanımlıyabiliriz. Daha geniş anlamda buna çeviri ses diyebiliriz. Böyle diyorum çünkü Türk şiirinin bu sesini, eski şiirimizin sesiyle bağlayamayız. Ne Tanzimat ozanlarının, ne Servet-i Funun ozanlarının, ne de Cumhuriyet ozanlarının sesini ne Yunus'un, ne Mevlût'un, ne de büyük bir şiir olan Divan ozanlarının sesiyle bağdaştırabiliriz. Yine geldi aşk elçisi, yine doldu meydanımız

(Yunus Emre)

Geldi bir ak kuş kanadıyla revân

(Mevlût)

Dil sevdi yine cân ile cânan olacağı

(Necati)

Beni candan usandırdı cefadan yâr usanmaz mı
(Fuzuli)

Ağlarım aklıma geldikçe gülüşüklerimiz
(?)

Eski ozanlarımızın bu sesi, Tanzimattan sonra yiter:
Bu hiçlerden olsun geleydi gınâ
(Abdülhak Hâmit)

Bu yol, bu sîne-i vahşete gizlenen reh-i nûr
(Tevfik Fikret)

Tellerin lâhn-i inkisariyle
Hangi metrûke böyle eğleniyor?
(Cenap Şahabettin)

Titrek bir damladır aksi sevincin
Yüzünün sararmış yapraklarında
(Ahmet Muhip)

Açınca baharın dişi gülleri,
Bir başka bahar eser bahçelerde
(Cahit Sıtkı)

Bu çevizi ses, günümüzde doruğa çıkar:
Havanın destanı var baş ucumda
Söyler kahramanlığı, haşre kadar
(Fazıl Hüsnü)

Düdük çaldı balıklar geçe geçe
(Oktay Rifat)

Çarşılarda bir şey
Biz pek aramazdık çocuklar olmasaydı.
(Behçet Necatigil)

İnsanların adâletini, yani öcü aramaya başvurdu.
(Turgut Uyar)

Ve kendine bilinmeyenler yaratan Yakubum be, iyi ya
(Edip Cansever)

Bir aşkı gitmek var, şimdi sen osun
(İlhan Berk)

Önümüzdeki bahara onlar bir papatyanın safran göbeği
(Metin Eloğlu)

Türk Sanatının Batı etkisinden kurtulamayıp nedenlerine gelince: Bunu, kısaca, her alanda Batı'yı amaç edinmemiz bunun sonucunda da kendimize bakmayı unutmamız biçiminde yanıtlayabiliriz. Batı sanatı, kendi uygarlıklarının sonucu bir sanattır. Buraya da ancak ona karşı çıkmakla varılabilir, etkisinde kalmakla değil.

2 — Üç Örnek Ozan adlı bir yazımda Yahya Kemâl, Ahmet Haşim, Nazım Hikmet'ten söz ederken, bu üç ozanın Batı'nın etkisinden kurtuluşlarını, "Kendi şiir çizgimizden gitmekle" sağladıklarını anlatmıştım. Üçünde Batı'yı görmüş, orada yaşamış, bunun içinde kendi şiirlerinin (Türk şiirinin), Batıya rağmen bir şiir olması gerektiğini anlamışlardı. Üçünün şiirindeki ses, yapı, Abdülhak Hamit'in, Fikret'in, Cumhuriyet ozanlarının tercüme ses ve yapısına karşı koyar. Gerek Yahya Kemâl, gerekse Ahmet Haşim bizim eski ozanlarımızın sesini uzatırlar. Esinlendikleri alan eski, ölmüş ozanlarımızın alanıdır. Üstelik gerek Ahmet Haşim, gerekse Yahya Kemâl, özellikle birincisi Batı ozanlarını avuçlarının içi gibi bilirlerdi, ama buna rağmen, Batı etkisini alt etmesini bilmişlerdi. Çeviri sesi hiç mi sürdürmemişlerdir. Nâzım Hikmet'in durumu onların yanında apayrıdır. Dilini, halkın diline yaslayarak sesini, eski şiirimizden almıştır. Şiirin yapısı ise çağının bir çeşit yapısıdır. Ama halk şiirinin yapısından yararlanarak bu yapıyı kurmuştur. Divan ve Tanzimat şiirine karşı çıkar,

ama bu daha çok yapıyla ilgilidir, yeni bir düşüncenin yapısını koyar. Kısaca bu üç ozan Tanzimattan bu yana ki Batı siyasasına karşı koymasını bilmişlerdir. Yahya Kemâl, Tanzimat'ı hiç görmemeziğe gelmiştir sanki, bunu da tarih bilinciyle yapmıştır. Ahmet Haşim, Yahya Kemâl'in çizgisini alarak günümüze getirmiştir.

3 — Ulusal sanat, bir ulusun tarihini, düşünce yapısını, kısaca o ulusun kendini yansıtır. Ulusallığı böyle bir özgünlük olarak görmek gerek. Bu özgünlüğü edinen sanat evrenselliğe de açıktır. Bunsuz evrenselliğin sözü edilemez,

4 — Bir ulusun siyasal, ekonomik toplumsal bağımlılığı sanatına etki yapamaz demek aklın alacağı bir söz değildir. Ayrılıklara (istisnalar) yaslamak, bu görüşün yanlışlığını ortaya koymaz, ayrılık olarak kalmasına yardım eder olsa olsa.

Fakir BAYKURT
(Hikâyeci - Romancı)

1 — Resimde, karikatürde; roman ve hikâyede, tiyatrodaki Batı etkisinden kurtulduğumuzun bazı örnekleri vardır. Ama bir iki çiçekle yaz gelmez. Daha yolun başında sayılırız. Türk sanatçıları, Türk toplumundan aldıkları özü, büyük biçimlere kavuşturmak için çok terle-yeceklerdir. Batıyı gözümüzle çok büyütüyoruz. Ayağımızı kendi toprağımıza bassak, halkın yanındaki ve yaşamadaki yerimizi alsak, başarımız artar. Sanatçı, kökünü kendi toplumuna, kendi toprağına daldırmalıdır.

2 — Ben, "Sanatta Batının tekniğini alalım, kendi özümüzü o teknikle anlatalım" gibi lâfları yutturmaca sayıyorum. Alman kaşığıyla Fransız turşusu kaşıkla-maktır bu. Öyle teknik öyle biçim, ayrı ayrı düşünülemezler. Bunlar sanatın iç içe, birbirine giren, birbirinden çıkan öğeleridir. Türk sanatının biçimi, tekniği Batıdan gelmez. Türk halkının özünden gelir. Öz halktan, toplumdan geldiği içindir ki, sanat, evrensellikten önce toplumsaldır, ulusaldır.

3 — Böylece, ulusal sanatı tanımlamak gerekirse, diyebiliriz ki: Ulusal sanat, özünü ulustan alan, ulus çoğunluğunun anladığı, kullandığı anlatım araçlarıyla biçimlenen sanattır. Böyle bir sanatın yaratılması, yaratıcıların kendi uluslarına bakmalarıyla, köklerini kendi toplumlarına daldırmalarıyla sağlanır.

4 — Bizim çoğunluğumuzu uzun yıllardan beri, içerdense ve dışardan sömürdüler. Onun için bir az gelişmiş bir ülkenin insanları olduk. böyle naçar kaldık. Ama insanlarımızda, bütün öteki ülkelerin insanlarında olduğu gibi, ilerlemeyi sağlayacak, bunun her türlü gereklerini yerine getirecek, hem de büyük sanatı besleyecek mayaya bol bol vardır. Az gelişmiş ülkelerden büyük roman, büyük şiir çıkmaz gibi yıldınlıklara katılmıyorum. Dünyanın büyük ozanları arasında yer alan Nâzım, Türkiyelidir; çıkmasa o çıkmazdı...

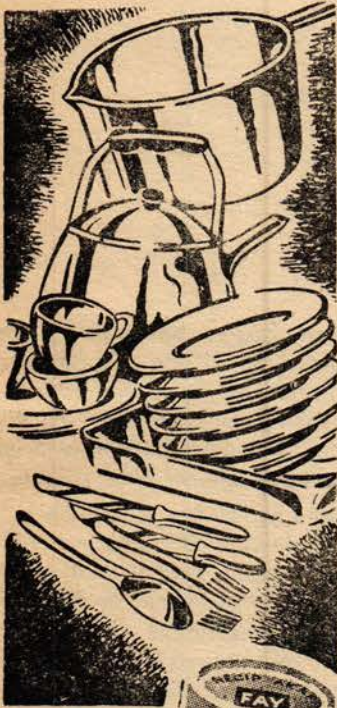
Hikmet Erhan BENER
(Romancı - Hikâyeci)

1 — Bütün sanat kolları için konuşmaya kendimi yetkili görmem. Öykü ve roman'a gelince, Tanzimattan bu yana, genel olarak taklitçilikten kurtulabilmiş değildir. Bir takım yöntemlere girmenin roman ve öykü

yazmağa yeterli olduğu sanısından kurtulmadıkça, taklitçilikten ileri gidemeyiz. Sanatı, ancak kendine özgü kişiliği olan üstün sanatçılar yaratır. Ötekiler bir şeyler yapıyoruz sanısıyla onu izleyip dururlar. Tanzimattan bu yana, bir hayli Zola'mız, Çekov'umuz, Steinbeck'imizi Gorki'miz, Kafkamız, Duhamelimiz var. Konuyu, "Batı etkisi" olarak ele almak bence yanlış. Bir toplumun sanatına damgasını vuran, sanatçıların kişiliğidir. Kişiliği olan büyük sanatçılar yarattıkça, o yakınlan dış etkinin yerini, kendi sanatçılarımızın etkisi olacaktır. Bu da bence önemli değildir. Çünkü sanat bir toplu üretim konusu olamaz.

2 — Bu soruya yukarıda karşılık verdim sanıyorum. Gene öykü ve roman dalında konuşuyorum. Bu yünden, Batıya, doğuya ya da Türkiye'ye özgü bir sanat çizgisini kabul etmiyorum. Sanat çizgisi yoktur, sanatçının çizgisi vardır. Kendi çizgisini bulamayan sanatçı, sanatçı değildir zaten.

3 — Ulusal sanat deyimi kadar, evrensel sanat deyimi de uydurma kavramlardır bence.

Bıçak, çatal,
kaşık, tencere ve
bilümmü yağlı
kapları, fayansları,
mermerleri,
çinileri ve...

HERŞEYİ daha iyi TEMİZLE

(Yeni Ajans: 20)

4 — Sanatçı en azından kendi içinde yaşadığı toplumun üstüne çıkmak zorundadır. Ancak, bu aşama zorunluluğu bile, önce kendisinden başlayarak sanatının içinde bulunduğu toplumla ilgili olduğunu gösterir. Soruyu bu anlamda alarak diyebilirim ki, toplum koşulları, sanatçının yaratma çabasına büyük ölçüde etkilidir. Elbette az gelişmiş bir ülkenin koşulları içinde yaşayan sanatçı, bu koşulların güçlüklerini yaşayacak, bu güçlükler, şu ya da bu biçimde sanatını etkileyecektir. Bu koşullar içindeki bir yazar, kendi iç dünyasının bunaltılarını anlatırken, aklıktan ölmek için didinen kendi toplumunun etkisi altındadır. Bu etkiden nasıl mı kurtulmalıyız? İşte, sizin "ulusal sanat" dediğiniz bu etkiler yaratıyor. Yani sanatçının içinde yaşadığı toplumun koşulları Bu anlamda bu etkiden kaçınmak söz konusu olamaz. Yoksa sanatçının ille o koşulları anlatması dersenez, bundan, belirli bir yöntemi anlamıyorsanız, yukarıda dediğim gibi, en soyut durumları konu olarak işleyen sanatçı bile aslında içinde bulunduğu toplumun koşullarını yansıtıyordu.

**HER TÜRLÜ
BANKA MUAMELELERİNİZ VE
BİRİKMİŞ TASARRUFLARINIZ İÇİN**

T.C. ZİRAAT BANKASI

(dost: 18)

C

Celâl ÇUMRALI
(Şair - Yazar)

1 — Tanzimattan bu yana sanatımızın Batı etkisinden kurtulamadığını biliyoruz. Kurtulmasını mı istiyoruz? Sanmıyorum. Ama **kurtulmak** kavramını da sakıncalı buluyorum. Batının etkisinden sanatımızı kurtarmak diye bir sorunumuz olmamasını yeğlerim ben. Ama şu var: Batının etkisinde kalmak demek **yaratıcı gücümüzü** yitirmek, ya da **kişiliğimizi** bulamamak demek değildir.

Batının etkisinden sanatımızı kurtarmak diye bir sorunumuz olmamalıdır dedim. Bu tümceyi biraz açıklamak, çözümlmek, yorumlamak gerekiyor: Sanatımızı Batı etkisinden kurtarmak düşüncesinin ve isteğinin arkasında gizlenen anlamı görmemezlikten gelemez. Kurtarmak tanımlamasıyla beliren durum şudur: Sanat toplumumuzun gelişme oluşma olayı ile ayrı alanlarda tutarak değerlendirilmektedir. Sanatı, toplumsal ve siyasal evrimin dışında bırakmanın bırakmak istemenin doğurduğu büyük bir yanıltır bu. Tanzimattan sonra Batı'ya yönelmek zorunda idik, bu tarihsel bir zorunluktuk, kaçınamazdık bu yöneliştten. Sanat olayını, ister bireysel, ister toplumcu çizgi üzerinde gelişsin, toplum sorunlarının dışında tasarlamak olanak dışıdır, bilimsel gerçeklere aykırı düşer. Batı'yı bölerek, parçalayarak alamayız. Olumlu bilim anlayışını kabullenip sanat devinimlerine sırt çevirmek olamaz, istesek de olamaz. Batı'nın **şapka'sını** alıp kafasını almamak gibi saçma bir şey olur bu.

Ne yazık ki öyle de olmuştur. Tanzimattan beri

yeni ile eski yan yana, karşı karşıya, bazan da iç içe yaşatılmak; uygarlık çizgimizi bu iki yön arasında sürmek çabalarıyla geçmiştir. Batı'ya yönelmek demek Batı uygarlığını **Bütünüyle** kabullenmek demektir. Bu bütün içinde **sanat** ta vardır, O'nu bu bütünden ayırmak elimizde olmayan bir toplumsal zorunluluk ve sonuçtur.

2 — İkinci soruyu daha aydınlatıcı, ferahlatıcı buldum. Sorunun içinde yanıtı da var: Türk sanatını kendine özgü bir şekilde Batı'nın yanına koymalıyız. Koymayı istemeliyiz bu istek bizim için kaçınılmaz sayılmalıdır.

Gelelim nasıl koyabileceğiz sorusuna: Önemli olan da budur. Batı uygarlığını kabul etmek'le yaratma gücümüzü, kişiliğimizi yitirmiş olmayız, bu konuda ki korku tüm yersizdir. Batı uygarlığını kabullenmek'le Batı'yı **taklit** etmek ayrı sorunlardır, ilkin bu ayrılığı e nince ayrıntılarına dek gözlememiz, belirtmemiz gerekir. Bu işi yapanların da Batı'dan korkuları kalmaz.

İlkede anlaştıktan sonra sıra geliyor **kendi sanat çizgimizden giderek mi, Batı sanatının çizgisinden giderek mi?** Sorununa. Kendi sanat çizgimizden se anlıyoruz? Hiç çekinmeden sormalıyız bu soruyu, bu bir. Batı sanat çizgisinden anladığımız nedir? Bu sorunun da karşılığını bulmalıyız, bu iki. Ben çok kısa yanıtlar vereceğim:

a) Kendi sanat çizgimiz nedir? Geleneği olan sanatlar, olmayan sanatlar diye bir bölüm açmak zorundayız burada. **Roman, Yontu**, geleneğimiz hiç yok gibi. **Karagöz, Ortaoyunu**, dışında **Tiyatro** geleneğimiz de yok. **Mimar'lığımız, Müziğimiz, şiirimiz**'in bir geleneği var. **Minyatür** ve **süslemeci**'liğimizin değerini ve yerini yadsımamak şartıyla ve

tam Batı anlayışı içinde kalarak bir **Resim** geleneği-
miz de ne yazık ki yoktur. **Öykü** içinde sonuç başka
türlü değildir. İlhan Berk ile Suut Kemâl Yetkin tar-
tışmasının sürdüğü şu günlerde öyle anlaşılıyor ki bu
sorular daha çok **Şiirimiz** bakımından ileri sürülmüş-
tür. Biz de şiirimizi anımsıyarak bu sorunlara değin-
mek istiyoruz.

Yahya Kemâl bu sorunu çok yaygın olan şu
mısraı ile karşılamış:

Kökü mâzide olan âtiyim

Kendi şiir geleneğimizden ayrılmıyacağız, kö-
kümüzü yadsımıyacağız, ama Çağımızın, giderek
yarınların ozanı olacağız, geleceklere böyle bir güçle
seslenebileceğiz. Bu görüş doğru mu yanlış mı, ola-
bilir mi?, olamaz mı? Bence en kesin ve doğru ya-
nıtı yine Yahya Kemâl vermiştir. Ama bu kez yapıt-
larıyla verilmiştir: **O l a m a z !** Yahya Kemâl ne ya-
rınımızın ne de çağımızın ozanıdır. **Dün**'ün büyük oza-
nıdır. Bu **ağaç** bize dünün güzel çiçeklerini, olgun
meyvalarını vermiştir. Bu sözlerimizle geçmişte ki şii-
rimizi, geçmişimizi tüm yadsıyor, küçümsüyor değiliz
elbette. Geçmiş: Bütün iyi kötü örnekleriyle, acıla-
rıyla sevinçleriyle, zaferleriyle yenilgileriyle, **geçmiş-
tir**. Geçmiş'in bütün değeri **tarihsel oluş** içinde yar-
gılanabilir. Geçmiş'in bir **anı değeri**, bir **müze değeri**
vardır. Ögünç verici olaylarıyla da, utanç verici
olaylarıyla da **geçmiş bizimdir**. Ama **biz** geçmiş'in
olamayız. Bizim yerimiz Batı uygarlığının içindedir.
Batı uygarlığı içinde nasıl olabiliriz, Kişiliğimizi ve
benliğimizi yitirmeden yerimizi (gönül ister ki baş
köşemizi) alabiliriz, almak zorundayız da.

b) Batı sanat çizgisini de ben Batı uygarlı-
ğından ayrı düşünmüyorum. Batı sanat çizgisi kav-
ramı yerine Batı uygarlığı kavramını korsak daha
aydınlık bir düzene çıkarabiliriz sorunumuzu. Batı uy-
garlığının ana ilkeleri nedir? Tartışmamızı bu yöne
çevirmeliyiz. Bugünkü Batı, Uygarlığına nasıl ka-
vuşmuştur? İşte ana sorun buradadır. Hep biliyoruz
ki sanatta **Yeniden Doğuş** hareketi, bilimde **olumlu
görüş**, siyasette **insan onurunu** kurtaran koruyan, in-
san halklarını sağlayan **devrimler**.. Bu **ÜÇ Ana Yol**'-
dan giderek kurulmuştur. Batı uygarlığının temelleri.
Şu var ki bu kolları, bu ana yolları birbirinden ayırmak
birini kabullenip ötekisini atlamak atmak gibi bir
tutumla Batı uygarlığına ne geçebiliriz ne de geçip
yerleşebiliriz. Sonuç şu olmalı demeye getireceğim:
Yaratma gücümüzü, kişiliğimizi yitirmeden Çağımı-
zın nedenlerine, sorunlarına sırt çevirmeden, bu ana
üç yoldan giderek Şiirimizi - daha geniş deyişimle Sa-
natımızı - başarıyla yürütebiliriz.

3 — Bu sorunun, birinci ve ikinci soruyla olan
ilişisini koparmadan yanıtlamak gerekir kanısındayım.
Ben Ulusal sanattan kısaca şunu anlıyorum: Ulusumu-
zun gerçeklerine, insanımızın sorunlarına karışarak -
eğilmek ve değinmekten ileri bir anlamı vardır
karışmanın - yaratılacak sanat. Dar açıdan bakınca
Memleketçi - ulusal gibi görünen bu sanatın geniş açı-
dan **İNSANCIL** bir anlamı varsa, o sanat **Evensel** ola-
bilme gücünü de kazanmış sayılır. Bu görüşü çevirerek
diyebiliriz ki; Evrensel niteliğini kazanmış bir sanat Ulu-

Nezihe MERİÇ'in

MENEKŞELİ BİLİNÇ hikâye kitabı

İlhan BERK'in hazırladığı

aşk elçisi

YAKINDA ÇIKIYOR

57 aşk elçisi O aşk elçisi @ menekşeli bilinç < menekşeli bilinç
57 aşk elçisi O aşk elçisi @ menekşeli bilinç < menekşeli bilinç
57 aşk elçisi O aşk elçisi @ menekşeli bilinç < menekşeli bilinç
57 aşk elçisi O aşk elçisi @ menekşeli bilinç < menekşeli bilinç

sal sanat olma damgasını yitirmemiştir. Evrensel bir
sanatın yaratıcısı bakımından, dili bakımından, araçları
yönünden **kimliğini** belli eder. Örneğin; Bir **Federico
Garcia Lorca**'nın şiirleri, yazıldığı ulusun şiiri olmakla
kalmamış, Evrensel birer yapıt olarak Dünya sanatının
malı olmuşlardır.

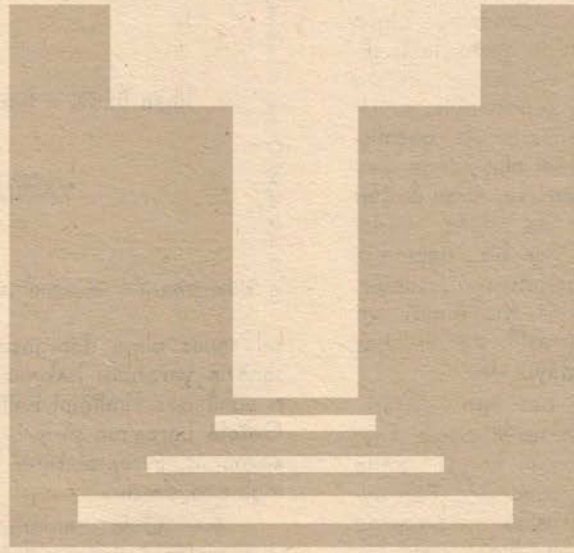
4 — Öyle sanıyorum ki bu soruya birinci soruda
ki sorunlar üstüne eğilirken gerekli karşıtlar verilmiş-
tir. Sanat olayını, toplum koşullarının dışına almak,
O'nu boşluğa bırakmak olur. Az gelişmiş bir ülke ola-
rak kalmanın sanata etkisi elbette olumsuz olur. Sanat
olayını uygarlığın, toplumsal devinimlerin ve devrimle-
rin dışında tasarlayanlar için böyle bir **etki** söz konusu
olmayacaktır. Onlar **karasapan** uygarlığının bir ozanı
ile **Uzay Çağı**'nın Füze uygarlığı içinde görüşlerini
kazanmış bir ozanın **yapıtları** arasında bir ayırım gör-
miyecekleri açıkça bellidir. Diyebileceklerini biliyorum: Az
gelişmiş bir ülkenin ozanı daha içtenlikle yaratır o ya-
pıtları. **Sevgilisinden uzakta** olduğu için yanıp tutuşma-
sı daha köktendir, sesinin yanıklığı insanı içinden kav-
rar, sarar, sarsar. İşte bu görüşte olanlar için neredeyse
az gelişmiş ülkede yaşamak bir mutluluk sayılacaktır.
Yanıtımız çok kesin olacaktır: Siz bu ulusu karasapan
uygarlığı içinde yaşamaya bırakırsanız, o ülkenin oza-
nında **uzay çağının özlem**ini çekmek duygusunu uyandı-
ramazsanız ki.. sevgilisinden uzak kalanların içli sesini
duyabilmek için O'nun bir kez **sevgilisi** olması gerekir.

D o s t 'un sorularını çok önemli ve yerinde buldu-
ğum için uzattım yanıtlarımı, Batı uygarlığını benimse-
diğimizize göre ;hoşgörülülük ilkesine güvenerek özür
dilerim .

Arif DAMAR

D

TÜSTAY

Arif Damar
(Şair)

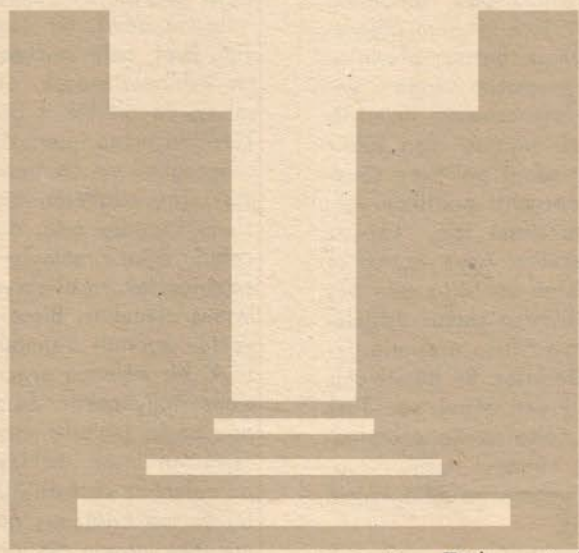
1 — Önce Batı etkisinden ne anladığımızı açıklamak ister. Batı etkisiyle, batılı düşünceyi ayırmak gerekir. Sait Faik, Nâzım Hikmet hem batılı, hem de ulusaldır. Batılı düşünceyi benimsemeden ne batılı ne de ulusal bir sanat yaratılamaz. Roman, oyun hikâye Batıdan alınma türlerdir. Ulusal da yapılmıştır.

2 — Batılı anlayışla kendi gerçeklerimizi işleyerek. Kendi dilimizde, kendi özümüzü, kendi insanlarımızı canlandırarak, kısaca kendimiz olarak.

3 — Ulusal sanat, halkçı, halktan yana, emekten yana sanattır. Ulusal sanat folklordan, masallarımızdan, tarihimizden yararlanır.

4 — Az gelişmişlik bir anlamda bağımlılık, ulusal bir sanatın doğması, gelişmesi için en uygun ortamdır. Böyle ülkelerde akla kara belirgin, sorunlar açık seçiktir. Sanatçı politikacı dayanışması kolay, sömürücüler, benciller, işbirlikçiler yabancılarla kolkola gezdiklerinden öz ve konu bakımından, sorunları gösterir, çözüm yollarını belirtirken sanatçı güçlüğe uğramaz. Az gelişmiş ülkelerde Batının gerici etkilerine karşı, ilerici özer, düşünceler toprağa kolaylıkla dayatılır.

E

Muzaffer ERDOST
(Hikâyeci - Yazar)

TÜS

I — Türk sanatı, batı sanatının etkisinde gelişmekte veya değişmektedir. Çünkü, sanat soyut bir varlık değildir. Onu doğuran, var eden insana sıkı sıkıya bağlıdır. Sanatın yaratıcısı, üreticisi insan ve onu çevreleyen toplum, batının etkisinden kurtulmadıkça sanatı da batının etkisinden kurtulamıyacaktır.

"Batı etkisi" çok kibar bir sözdür. Türkiye, politikası ile, ekonomisi ile olduğu kadar, kültür ve sanatı ile de batı sanat ve kültürüne tek taraflı mahkûm edilmiştir. Emperyalist batı, nasıl tarımı Türkiye'de dolaylı yollardan kendi çıkarlarına uygun alanlara kanalize etmişse, nasıl Türk ekonomisini sanayiini hileli yollardan kendi dümen suyuna başlamışsa, yirmi yıla yakın bir zamandan beri Türk sanat ve kültürü, batı sanat ve kültürünün tatlı bir pazarı olmuş, batı emperyalizmi, Türk sanatını, tek taraflı gelişen bir pazarı haline getirmiştir.

Türkiye, bugün batının büyük pazarlarından biridir. Biz batılılaşmak adına, pazarların sayısını çoğalttık, yücelmek adına, başkalarını yücelttik. Türkiye hangi alanda olursa olsun pazar olarak kaldıkça, herşeyin beyni ve yüreği batı olacak, ve biz ulusal kişiliğimizi kuramayacağız. Ulusal varlığını kurtaramamış, ulusal

kişiliğini kuramamış, ulusal bilinci ve savaşı abideleştirmemiş bir toplumun, ulusal sanatı da olmayacaktır.

2 — Türk sanatını, batı sanatının yanına koymak endişesi de nereden geliyor? Sanayi devrimleri ve ona bağlı olarak gelişen emperyalizm Asya'yı ve Afrika'yı daima bir sömürge ve bir pazar olarak görmüştür. Kurtuluş savaşımıza, bağımsız ve uygar bir devlet kurmamıza tahammül edememiş emperyalist bir batı vardır. Emperyalizmi, yalnız ekonomik alanda, askeri ve siyasi alanda düşünmek, kültürü hesaba katmamak ne kadar saf bir düşünce olacaktır. Batı, kendi dili, kendi sanatı, kendi edebiyatı ile kendi kültürünü yaymaya ve bu yoldan kendi emperyalist özünü ebedileştirmeye çalışıyor. Fransa Amerikan kültürünün; Amerika, Fransız ve ya Alman kültürünün Türkiye'deki gelişmelerini kısıncıklarla izliyor ve emperyalist batı, Türk aydınının kafasını bir pazar olarak kullanıyor. Kültürü, emperyalizmin hünerli bir anahtarı olarak kullandığını, Türk sanatçısının sezmemiş olması gerçekten üzülecek bir noktadır.

Kültür emperyalizminin yaratıcısı batı, kendisinin yanında, kendisi ile boy veren bir Türk sanatını görmeye tahammül eder mi? Biz Asyalıyız. Batının aferin'ini almaya çalışacağımıza, kendi onurumuzun sanatını yaratalım. Türk Ulusal savaşı, halâ emperyalizm ile katı bir savaş içerisindeyse, bunun bir parçası olan kültür ve sanat da, batının emperyalist sanat politikası savaşa girmelidir. Batı sanatının emperyalist politikasını görelim ve ondan sınıf geçme notu almak için, katıksız ona benzeme sevdasından vazgeçelim. Asya ve Afrika kıtalarında, Çin, Japonya, Hindistan ve Mısır gibi büyüyen devletler, batının kayıtsız şartsız üstünlüğünü bozmakta ve Avrupa ile Asya-Afrika arasında yeni bir denge yaratmaya çalışmaktadırlar. Bu büyük oluş içinde, sanatımız kendisine yakışır yeri almalı ve Türk Ulusal politikasını, kendi ulusal felsefesi ile etkilemelidir. Batı sanatının yanında boy vermeyi değil, Asya-Afrika grubu içinde sanatımızın yerinin ve geleceğinin ne olması gerektiğini tartışmalıyız.

3 — Ulusal ekonomi, ulusal politika ne demekse, ulusal sanat da o demektir. Herşeyden önce de birbirlerine çok sıkı bağlarla bağlıdırlar Ulusal bir ekonomisi, ulusal bir politikası olmayan ulusların, ulusal sanatı da olamaz. Alınterini emeğini, madenlerini kendisinden daha bilgili ve daha kurnazca yediren bir ulus, insanlık onuru, insanlık gururu nasıl kandırılmış ve aptal yerine konmuşsa, onun yaratacağı sanatın da kandırılmış ve aptal yerine konmuş olması o kadar tabiidir. Kendi hakkını, kendi emeğini yediren bir insanın, sanatı, bir sömürge sanatı olacaktır.

Ulusal sanat, insan özünün bir bütünüdür. Bu insan belki ilkeldir, belki bilgisizdir, belki çok zeki değildir; fakat başkaları tarafından kandırılmış uygar, bilgili ve zeki insandan üstündür, çünkü ondan onurludur. Çünkü bu insanın, değerleri tamdır. Ulusal sanat sözünden, ulusun maddi ve manevi değerlerini koruyan ve onu yükselten sanatı anlıyoruz. Sömürmeye köprü kuran sanatı değil. Türk ulusunun bütün kurumları ile ulusal savaşı başarması, emperyalizmi organik bünyemizden söküp atması, ulusal bir sanat yaratmanın tek yoludur.

4 — Türkiye kendi tarihi oluşu içerisinde, bugünkü toplumunu ve insanını yaratmıştır. Bu toplum ve insan

az gelişmiş ülkenin yarattığı toplum ve insandır. Türk tarihi ve Türkiye coğrafyası, ona, öbür az gelişmiş ülke insanından ayrı bir kişilik verir. Sanatçı, bu kişiliği kendi modern perspektifinden geçirerek sözlerle, renklerle, biçimlerle, seslerle katılaştırır ve sanat eserini kurar. Yani sanat eseri, kişiliğin, toplumun, çağın verilerini birleştirerek karşılaştırır. Biz, bu kişiliğimizi, ulusumuz, çağımızı temsil edecek sanata niçin, neden karşı çıkacağız, ben anlamıyorum. Az gelişmiş ülkelerin sanatçıları, gelişmiş ülkelerin sanatçıları gibi sanat yapınlar istiyoruz; bu insafsız, insafsız olduğu kadar saçma saçma olduğu kadar hileli bir istektir ki, sanatçı ile sanatı arasında yeni mesafeler koymaktadır.

Yok, bu soru ile, gelişmemiş olduğumuz için, sanat eserleri satılmıyor, ilgi görmüyor demek isteniyor. O zaman şöyle soracağız: Geliştikçe sanata ilginin artacağını daha doğrusu edebiyatın tansiyonunun artacağını mı sanıyoruz?

Geliştikçe, ekonomik ve toplumsal yapıda meydana gelecek değişikliklerle, edebiyat arasında bir yakınlaşma değil, bir uzaklaşma olacaktır, düşüncesindeyim. Evet, gelir seviyesi ve alım gücü yükselinecek, kentler kalabalıklaşacak, okur yazar kitleleri artacak. Fakat sanayi ile birlikte iş bölümü ve uzmanlık da artacaktır. Tüketimi artan insan, daha çok kazanmak için daha çok çalışacaktır ya da daha az çalışarak, daha çok kazanmak için, bilgilerini işbölümü içerisinde çok küçük bir alana kanalize edip derinleştirecektir. Bilgileri, düşünceleri, estetik anlayışı ile parçalanmış gelişmiş insanı edebiyattan ve edebiyatın sorunlarından kopmuş, uzaklaşmış olacaktır. Bizce teknik insan, özü gereği edebiyattan kopmuş insandır. Olsa olsa sanat onun için bir zevk, bir eğlence aracı olacak ve gelişmişlik sanatı bu alana iteliyecektir. Zamanı olmayan insan, kafasını işinden başka şeylerle yormak istemiyen insan, insanla uğraşmayan insan, katılaşmış insan, işbölümü içerisinde parçalanmış ve tekniğini kaybetmiş insan. Umudumuzu bu insana bağlamış görüyoruz. İşin kötüsü, gelişmemiş ülke insanın düşünce ve duygularının, gelişmiş ülkede aynen devam edeceğini sanıyoruz.

Diyeceğim şu: Az gelişmişlik sanatımıza ve sanat alıcısına damgasını elbette vuracaktır. Buna karşı çıkmak, bundan kurtulmaya çalışmak bence saçmadır.

Leylâ ERBİL
(Hikâyeci)

1 — Kurtulamamıştır. Etkinme dışında kalabilmiş bir iki ad sayılabilir ancak, ötekiler; sanatında yerel konuları işlemiş yazarlar da dünya çapında evrensel bir yapıt veremediler. Bu soy ürünler belli sanat çizgisini aşmamış iyi niyetli, anıklık gösteren yazarların kaleme aldıkları: vereme, köylüye karşı yufka yüreklilikler belli eden (yada benzeri) bitkilerdir. Nedenleri ilkin, köklü, sağlam bir yazın geçmişimiz olmayışı, okullardan başlayarak siğ, temelsiz yapıtlarla beslenegelmekte olduğumuz, tarihi nedenler yüzünden toplumumuzun bilim, düşünce alanında, değerler yetiştirememiş oluşu. Bir tek Klâsiğimiz olmayışı örneğin. Büyüyemiyen raşitlik bir çocuk denli, durmadan batının ürünlerini bir yirmi, elli yıl arayla geveleyip durmamız. Bunun sorunları da herkesin bildiği çıkargözetir çevrelerin tutumu olduğu ayrı bir konu. Yoksa kimse bir Amerikan toplumundan

daha aptal doğduğumuz savını öne süremez. Bizde sanatçı yapıtı tanzimattan bu yana, neler bilindiğini kanıtlayan (ispat eden) bir belge (vesika) niteliğindedir. Bu, konumdan kurtulmuş dünya çapında tek ozanımız (ulusal ozanımız) N. Hikmet'tir. Genç kuşak yazarları da kurtulamamıştır bu sonuçtan. Onlar içinde de en belirgin kurban Demir Özlüdür. Başında iyi niyetli bir Sartre salkıcısı (habercisi) olarak karşıladığımız öyükcü, batının varoluşçuluk öğrentisinden başlayarak, çok özgün sanatçıları da içine alan (kafka, Beckett) bir el çabukluğundan sonra bir ara yitik Kuşak sanatına uğramış, şimdilerde ise Husserl'in Fenomenoloji'siyle paralelliği bilinen bir akımdan "Nouveau-Romandan" kopyalar çekmeye başlamıştır. Düşünülürse birbirinden ayrı felsefeler getiren bunca adamın bir geri ülke yazarının ilk bir kaç yılına sığdırılması sadece fırsatçılıkla bağdaştırılamayacak, öznlü toplumsal nedenlerin sonucu bir trajik komedidir.

2 — Batının yanına konulma kaygısı açıkca bir aşagılık duygusunu gile getiriyor. Gerçekten de bu duygu sömürücü güçlerin etkisiyle geri kalmış ülke yazarlarının kaçınılmaz bir yazgısı olmuştur. Netekim Tanzimat'tan bu yana Türk yazısı da, içine arada bir yerellikler sıkıştırarak, bu tasayı yaşayagelmıştır. Geçenlerde bir ozan arkadaşım: "yabancı dil bilmediğim için allaha şükrediyorum" demişti. Çevirileri de saklıyamayız ya yazarlardan! Kendi kendimizi yaratmak zorundayız derim ben. Köyden yetişmiş yazarları bilemiyorum olaki onların köklenecek kaynakları vardır. Kentli yazar için büyük çatışmaları, tutarsızlıkları, yabancılaşmalarıyla bu topluma özgü "insan"ı anlatmanın da (diyaletik bir açıdan) çıkar bir yol olduğunu düşünebiliriz. Biçim bakımından kendi özünle uyuşmuş yapıtı yaratabilmek bunu yaparken batının ürünlerinden bir etkinme değil, bilgili olma bakımından yararlanabilmek. Yadsıyamaya-sağımız yan bugünün evrensel sanatına ulaşmak için, bugüne değin yaratılmış olanları aşabilecek bilgi ya da sezgi gücüne ulaşmanın da şart olduğudur. Ters gereksiz çoğaltmalar (teksir) yapmak olur. Batıdan yararlanmak, tüm dünya sanatına açık olmak, ama sanat yapıtı önünde özünden kaymamak. Bir yerde sanatçının kendi kendisini ele verışı olacaktır bu: kim çıkar da ben öylesine çıkarıcı, öylesine düzensiyim, öyle de temizim der içimizden. Batının yüzyıllardır bilenmiş bilinci yapıyor bunu; Sartre'i, Genet'si, Henry Miller'i yapıyor. İçimizde başkalaşım intihar ettiğini yazarlar sırası geldikçe kurnaz ödünlemlerle (taviz) bir nenler elde etmeye bakıyor, yerine göre milletle barışık, yiyip içip, oynuyor. Hiç değilse özünle çapraşık bu yaşama durumunu dile getirebilseler, evrenselliğe o yolla da varılır elbet.

3 — Yukarda da belirtmeye çalıştım kentli yazar için ulusal olmanın anlamı değişime uğramıştır. Toprak kavgasına, kadın sorununa, din problemine salt seyirci bir burjuva yazarın onlarla iç içe yaşamadan bu konuları ele alması bir özentî geçirmekten ileri gidemez. Bugün Türkiyede ikili yaşamalara düşmüş, başsız kalmış, çok özel yaşantıları sürdüren bir çeşit dışlanmış kendisini, sanatçıların bulunabileceğini de düşünelim. Pürtanlığın hervakit yanlış yorumlara sürüklediğini kişiyi unutmayalım. Önemli olan öylesi yaşantıları, o evreni de başarıyla özdenlikle, kaçamaksız yansıtabilmektir. O soy yaşamaların da gene tarihi, toplumsal ve ekonomik

koşulların yarattığını bilelim. Böylesi bir sanat bile bençe ulusal bir sanat olacaktır. Ve bu anlamda ulusal olmadan evrensel olunmaz derim.

4 — Bunu yukarda belirtmiş oldum: düşünülemez, az gelişmiş ülke olmak toplum koşullarını yaratacağına göre? Bugünün sanatçısının durumu Amerikan sömürçülüğünün dışında koşullanmış değildir şüphesiz. Nasıl karşı mı çıkarız. Çeşitli yollarla: savaşıarak, örneğin aynı düşünceleri savunan bir partiyi iktidara getirmeye çalışarak.

Refik ERDURAN

Refik ERDURAN

(Yazar)

1 — Sorunuzdaki "kurtulmak" sözüne karşıyım. Dünyadaki bütün kültürler birbirini etkiler ve bu kötü birşey değildir. Kötü olan taklittir. Şiirimiz ve romanımız körükörüne Batı taklitçiliğinden çoktan kurtulmuş (ispatı bu alanlarda yabancıların "değişik" bulup beğendikleri eserlerimizin uluslararası düzeyde ortaya çıkışlarıdır). Tiyatromuzun da bu yola girmekte olduğunu umuyorum. Başka sanat dallarımızdaki durumu kesin bir yargıya varacak kadar bilmiyorum.

2 — Batı sanatının çizgisi" diye birşey yoktur; Batıdaki - ve Doğu'daki - ulusların başarılı sanat çabalarının yüzeyi vardır. O yüzeyi tutturacak değerlerde sanat yaratmağa çalışmalıyız. Bunun dışında Türk sanatını Batının yanına koymağa çalışmak gerektiği kanısında değilim.

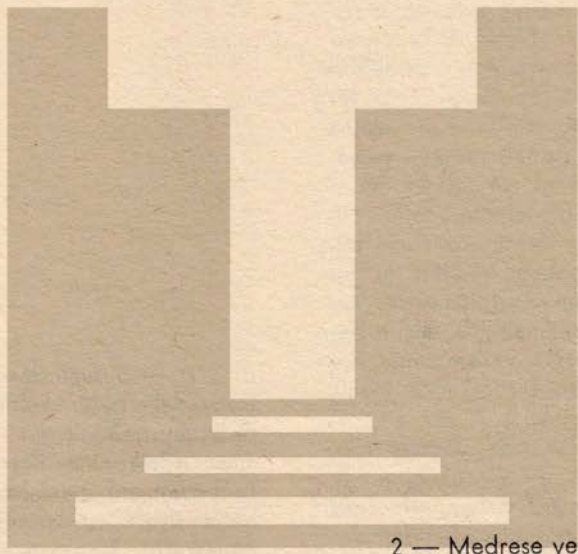
3 — Ulusal sanat kendi iç dünyamızı başarıyla yansıtan sanattır (ille dış dünyamızı da yansıtmayı gerekmez). Bu gerçekten başarılırsa ortaya çıkacak sanat hem ulusal olur hem evrensel Ulusal olmayan sanat iç dünyamızı yansıtmayı başaramamış demektir ki ozaman evrensel olması söz konusu bile değildir tabii.

4 — Yaratırken sanatçı ister istemez toplum koşullarının içinde ve etkisindedir. Ama bir ülkenin az gelişmiş oluşunun sanatçı üstündeki etkisi ille kötüdür diyemeyiz; sanat tarihi bunun tersinin de olabileceğini gösteren örneklerle doludur. Kaldı ki Türkiye sanatçıya gerekli araçları sağlamak bakımından pek az gelişmiş bir ülke değildir. Bazı dallarda çok gelişmiş ülkelerden bir kaçını geçmiştir bile. İstanbul ve Ankara'daki tiyatroların sayısını buna örnek gösterebilirim.

Nuri İYEM

I

Nuri İYEM
(Ressam - Yazar)

Sorularınıza resim sanatı alanında bugüne değin olagelmışlere yaslanarak karşılık vereceğim.

1 — 1936 yılından bugüne dek, G.S. Akademisinden diplomalı ressam yetiştiren, devlet sergilerini yöneten, yurt dışına "Türk resmi"ni seçip gönderen, Devlet Jürisini kuran, diyeceğim plâstik sanatlar alanında devlet yatırımlarının tümünü tüketmeyi üstüne ödev almış bulunan bir kuşak var. Bunların Alman ve Paris ekolünün Türkiye temsilcileri olduğu, su götürmez bir gerçek. Ayrıca yurdumuzda resim üstüne eleştiri, galeri, alıcı, satıcı yani; ORTAM dediğimiz yokluğunu da katın E. durum böylesine olunca. Türk resminin Batı etkisinden gerektiği kadar kurtulabilme şansı nice azalır, anlaşılmaz mı? Her zaman işin içinde bulunduğumuz bu dönem için, şu gerçek olgu unutulmayacaktır: 1936 dan beri sorumlu katları elinde bulunduran D Grubu sanatçıları, İstanbul Fransız Konsoloslukunda PARIS EKOLÜNÜN TÜRKİYE TEMSİLCİLERİ adı altında resim - heykel sergisi açmış kişilerdir.

2 — Medrese yerine üniversite kurmayı bizlere zorunlu kıldıran koşullar ne idiyse, nakışı, Arap harfleriyle yazı istifini, minyatürü bırakmay ve Batı anlamında yağlı boya resmi, toplum yaşayışı için gerekli görmek zorunluğu, DEVRİM'e inananmış resim için ayındır.

Elbette ki, Üniversitemiz Batıdan herhangi bir üniversitenin kopyası, özentsi değildir. Yaşam değerince ağırlığı, gerekliliği, vazgeçilmez yapıdır o.

Şimdi, bu yapıya - bize özgü değil sanıp ve - bize özgü olsun diye, medrese düşünüyü ile yöntem sokabilir misiniz?

Resim alanında bizden öncekiler, sorunu yanlış koymuş, son kertede yanlış çözüm yolu aramışlar. Bu kuşakların hepsinden önce kavramaları gereken bir gerçek vardı. O da, Batıdaki resim ve heykel devinîşlerini yaratan gücün, daima bir dünya görüşü olduğunu anlayabilmeleri gerçeğiydi. Bizden önceki ressam kuşakların, belirgin, DEVRİM'imiz açısından sağlam, yeterli bir dünya görüşleri bulunduğunu savunmak çok güçtür. Baksanıza bir kere adamlar "Temsilcilik"ler peşinde Türkiye-de...

Onlar düşün yönünden eni - konu bulanık, sisli - kendi deyimleriyle - MODERNLEŞME dedikleri özenti ile Batıyı izler, anlayabilirler miydi.

Modernleşmeydi hevesleri, Allah için de modernleştiler. Ama ne yazık ki eğitimlerine bırakılmış genç kuşakları da kapsadı bu modernleşme.

Şimdi, bu kuşakların yetersizlikleri yüzünden doğmuş kargaşaya bakıp, Osmanlı yaşam felsefesine yaslı işlere dönmek mi gerekli?

Onların Batıyı anlamada gösterdikleri güçsüzlük yüzünden, Batıya sırt mı çevirelim? Giderek, bu insanların yeteneksiz oluşlarının suçunu, devrimimize mi yükleyeceğiz?

Bir kez Batının, onların sandığına toptancı görüşle kuşatılır plâstik sanatlar eylemi yok ki. En yaygın, dünyayı kapsadı, denecek kadar yaygın, soyut resim devinişi bile, bölge bölge ayrılıyor birbirinden. Öyleyse, neden bizim de - soyut olsun ya da olmasın - kendimize özgü değişimlerimizin olmasını resimde?

3 — Bence ulusal resim, yukarıdan beri belirtmeye uğraştığım DEVRİM'e bağlı, ona yaslı resimdir. Şuna da inanıyorum ki, resim bayrakla, motifle, konu ile ulusal olmaz. - Yapıla gelenler ortada Bayrak, motif ve daha birçokları, resime asalak olma yolunu açar. Bu ise anca yaratma yoksullarının işidir. Doğrusu ya, her alanda rastlanan zorlukları doğuran etkenlerle nasıl çarpışılıyorsa, resim sanatımızda da, bunun kavgası ediliyor. Türkiyemizin içinde bulunduğu sorunlarla bu da sıkı sıkıya bağlı.

Bir süt - liman sanat ortamımız olsun, dediğim yok benim. Ama, böylesine kargaşa yeri olmamalıydı Türkiyemiz. Dün falan sanatçıyı yalan yanlış yargılarla "efendim ulusal sanat yapıyor" der, göklere çıkarırlar; bir de bakarsınız bugün, aynı sanatçıyı yerin dibine batırmak için bir sürü nedenler bulurlar. Oysaki, bu yargıların - ne dün, ne de bugünkülerin - bir iyice incelerseniz sanatla ilişkin yönü, yöreleri de yoktur.

4 — Diyeceğim, ulusal resim, sandığımız kadar ucuz değil. Bunu bir kez bilelim. Doğrusu ya şimdikilerde bir elin Paris ekolünün Türkiye temsilciliğini, öteki elinde ise ulusallığı tutmaya çabalayan ressamlar epey seyredildi. Bugün soyut ya da somut çalışan bir bölük sanatçımız, gerçekten ulusal, ya da bölgesel diyebileceğimiz niteliği var olan çağdaş Türk resmini yapıyor. Bunlardan bayraktı, motifti, yok minyatür çeşnişi ya da "ya Hazreti Mevlâna" yazısı ve Mevlâvî (sema) dansı yapanlarla bezekli, sahte ulusallık yoktur.

Resim sanatımız sorununa daha önemle eğilmişlerdir. Çağdaş herhangi bir Batı akımına inanmış olsalar bile, içinde yaşamlarının sürüp gittiği, bugünün Türkiye'sinin ileri düşüncesine bağlılıkları, bu toplum yaşayışının onlara verdiği gerilimin yankılarını yapıtlarında bulabiliyoruz. Gel-gelelim, az gelişmiş bir ülke olmanın çilesini bunlar da çekiyor. Onların çabalarının önemi değerlendirici, gözönüne serici hiçbir çaba yok. Resim sanatımızdaki şu iyi ile kötüyü ayırt etmekten yoksun toplumun dışına çıkamayışımızın nedenleri, bence yine toplum düzenimizdeki aksaklıkla açıklanabilir. Ha bire demokratik toplum düzeni diye sözler edip duruyoruz. E, hani ya ol demokratik düzenin gerektirdiği işlemler nerede? 1936 yılından beri D Grupunun heveslerine göre, resim - heykel işlemlerimiz akıp gidiyor. Demokrasi mi bunu gerekli kıldı? Yoksa devlet çabalarının ömrü

billâh, eninde sonunda bir okul olan G.S. Akademisine bırakılması demokrasi cilvesi mi?

Belki aldanyorum ama, bana da öyle geliyor ki, adını değiştire değiştire, aslını faslını hiç kurcalamadan sürdürü - geldiğimiz bir değişmeyen düzen - ya da düzensizlik - içinde yuvarlanıp gidiyoruz.

Peki, hadi habire savundukları gibi, sosyalist toplum düzeni bize göre değil imiş diyelim. Öyleyse, şu ayak uydurulması artık kesin bir zorunluluk olduğu söylenen demokrasi eylemine var gücümüzle sarılsak ya. Örneksediğimiz nice bir demokratik düzendir?

Batı ise, Batı demokrasisi içinde, galerisi, alıcısı, satıcısı, eleştiricisi, toptan deyimle plâstik sanatlar ortamı bulunmayan hangisidir? Fransa mı, İngiltere mi, Almanya mı, İtalya mı, neresi bu bizim örneksediğimiz ülke?

Söz gelişi, bizdeki Güzel Sanatlar Akademisi örneğini, hangi Batı ülkesinde bulabiliriz? Hiç, ama hiçbir ülkede, böylesine geniş yetkilerle, memleketin bütün plâstik sanatlar işlemlerine burnunu sokmuş, egemenliği altına almış okul asla yoktur. Kuruluşu ile bir okul sınırını aşmaması gereken yerde, anca bir güzel sanatlar başkanlığının kapsıyabileceği işlemler geçerse, devlet yaptırımlarının tümü gitmez de ne olabilir?

Kendi görüş açımdan sorularınıza verebileceğim karşılık bu kadar. Şimdi biraz da ortadan konuşalım. Doğrusu ya, ben birtakım kuşaklar yaşıyorum kimi sorunlar karşısında. Söz gelişi şu bize özgü olmak yolunda yapıla - gelenlere bakıyorum da, giderek devrimci düşüne aykırı sonuçlara varılabilir diyorum. Çünkü, dünün işleri, Osmanlı yaşam felsefesine yaslı olarak yaratıla - gelenlere, bize özgü oldukları için sanılan birçok ressam var. Elbette ki bunlar bizim. Bizim ya, yine de üstünde düşünmemiz gerekir sanırım. Bir kez şu "HAT" yazı eylemini alalım ele. Bugünkü günde arap harfleriyle olduğundan çok, yeni harflerle, berber dükkânlarından tutun da, dolmuşlara varıya "Allahın dediği olur", "Maşaallah", "Ya hâfız" ve "besmele" lere bol bol rastlamaktayız. Öbür göredede kimi ressamlarımızın "ya hazret-i Mevlâna" sözünü Arap harfleriyle tuvallerine yazdıklarını, bunun yanı sıra Mevleviler (sema) dansını çizdiklerini, Çallıdan, Cemal Tollu'ya dek görmüşüzdür. Görmüşüzdür ya, bir yandan da, açıktır ki halk (HAT) yazı işlerinden plâstik anlamıyla bir ilişki sürdürüyor denemez. Onlarda plâstik bir güzellik buluyor, bu yüzden dükkânlara evlere, araçlara koyuyor diyebilir miyiz? Hatırlarsınız, Arap harfleriyle (HAT) eylemini sürdürmenin eni - konu kısıtlandığı dönemde, besmeleler ve diğerleri, bu kez yeni harflerle yapılıyor, halk da gerekli gördüğü yerlere bunları asıyordu.

Hepimizin bildiği gerçek şu ki: kendisinden hep alınmış, ama ona birşey olsun verilmemiş halk yığınları, ilkel çağlardan kalma korunma yollarına, geleneğine, dek geri geri kayarlar. Yine hep biliriz ki, bizim halktaki yazı düşkünlüğü, o yazılarda her çeşit felâketlerden koruyucu güçlerin varlığına inandıran doğar. XX. yüzyılda halkımız arasında sürüp giden, bizim "hat" eylemi dediğimiz, toplumumuz yapısında nerelere yaslı olduğu, kökleri, araştırılacak olursa; zevkli istiflerden uygulanma sonucuna varılamaz. Halk, ya da insan oğlu, çaresiz kaldığı yerde, yeniden yaşama gücü bulabilmek

için "Allahtan umut kesilmez" der. Bunun gibi, yazı (hat) dediğimizin halk arasında günlük yaşam içinde onların her birinin önemli, koruyucu ödevler gördüklerine inandıklarını yadsıyamayız. Karınca duasını unutmuyalım.

Demek ki halk yığınları, doğa - üstü, insan - üstü, görülemeyen, anlaşılmayan ama bir yandan da, yaşam içinde etkinliği bulunan güçlere inanmaktadır. Onun için de bu yazılar aracılığıyla, söz konusu olan güçlerle SOMUT İLİŞKİ'ler kurup, şu görünmez güçlerin kötülüklerinden korunmak istemektedir. Sihir'i, büyü'yü, muska'yı unutmuyalım.

Şimdi soralım kendimize, devrimci, bilime inanan, yeni dünya görüşü olan bizlerin, halk arasında oluşan yazı (hat) işlerine, giderek bugünkü yaşam içinde bulunanlar, halkımızın kendisinin yaptığı, yarattığı el işleri de olsalar, onları, sanat yaratmalarında temel olarak aldığımızda; ne yöne, yöreye dönüşmüş oluruz dersiniz? Ters - yüzün, dön-geri ettikten sonra, olabileceği kadar bize özgü bir çeşni elde edilmiş de olsa, bu çabaları yadsımamız gerksiz mi. Sormalıyız kendi kendimize; çağdaş uygar insan, doğa üstü güçlere mi, yoksa fizik güçlere mi inanıyor?

İsterseniz NAKİŞ dediklerimizi ele alalım ve bunların ta çıkış yörelerine kaynaklarına gidelim. İsterseniz, varın İslâm öncesi Türk halk sanatındaki geometrik biçimlemelere gidin. Bu geometrik biçimlere dönüşmüş, hani neredeyse betin olmaktan tüm kurtulmuş işleri, bir güzel inceliyecek ve üstünde duracak olursak, insan soyunun hangi çağına özgü inanışlarına yaslanmış deyişlere varınız dersiniz?

Bir bakıma doğa bilimi gelişmesinden önceki dönemlerde, çeşitli toplulukların geometrik sunu kurallarını kullanmış olanlar ilginç bir olgudur. Şimdi bizim sanat yapıtı dediğimiz bu işlerdeki sanat formu, zevkli imgelelere ya da bizim inandığımız yaratıcı sanat eylemine kolay kolay bağlanamazlar. Onlar, bu bizim sanat formu dediğimizle, söz gelişi herhangi bir yaratık da, büyü inancına bağlı gördüğü güçleri ve etkilerini ayırmak amacını gütmüşlerdir.

Giderek bu bakımdan bir toplumdaki ilkelliğe dönüşü ile, ilkel biçimlere eğilmesi arasında ilişki görenler bile var. Neyse sözü uzatıp konuyu dağıtmayalım; sonunda Atatürk ilkeleriyle tüm çelişik yollara, "bize özgü sanat" yapacağız diye, düşünmiyelim derim.

Bir önemli nokta daha; çocukluk bize özgü dediklerimizin ya da bize özgü olan bir sanat yaratmanın yanı sıra oluşan ortak deyiş üstünde de durmamız, düşünmemiz gerekiyor gibi gelir bana. Ortaklaşa deyişler, ya da buluşların cömertçe paylaşıldığı - bize özgü bir resim olsun diye - ortak deyişlere hep beraber varıldığı dönemlerde, akademik resme, kişiliği silip süpüren sakıncalı yola girmek işten değildir. Bu neyi doğurur bilir misiniz? Osmanlı musiki makamlarını bir yol düşünün, tıpkı onlar gibi sınırlı, kalıp gibi kalmaya zorunlu, ortak (anonim) işleri... Bu ortak işleri doğurması bir yana, sanat düşünüyü yönünden, yeni devrimci Türkiye'ye değil, düne yani Osmanlı duyu düşününe bağlı kaldığımızın belgesi de olurlar.

Şuna kesin olarak inanıyorum: sanat alanında da devrimci yeni bir Türkiye görmenin yerine, etleri ve kemiklerine dek çürümüş, gelenekleri içinde yaşanmış ırkların kalıntısı ile bocalayıp duran bir Osmanlı düşününe 20

YASLI eyleminin sürüp gittiğini görmek, - bilerek ya da bilmeyerek - birçok Batılı eleştiricisinin istediği, mutluluk duyarak istediğidir, beklediğidir. Bu bakımdan derim ki, Batıdan gelecek her eleştiriciyi, önce kendi devrimci görüşümle değerlendirmek zorundayım.

Inandığım ve soyumuzun, solumuzun kalışı için tek çıkar yol olarak gördüğüm DEVRİMCİ GÖRÜŞÜMÜZ açısından değerliyse, üstünde duracağım olur. Değilse, bir kenara itmek ödevimdir.

Giderek diyeceğim ki, bizim resim alanındaki eleştiricilerimizde, devrimci görüşümüzle uyuşur, bağdaşır olmalıdır. Yine şu ortaklaşa yapılan işlere dönelim. Gözler önüne bir örnek serelim, sorunu bu yoldan daha iyi anlatabiliriz böylece. Söz gelişi, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun çabasını alalım: İlk kez nakışa, motife abanamızız B.R. Eyüboğlu'dur. Onun ardından sayılamıyacak ve de usta tutulmıyacak kadar bol kişi tarafından bu alanda bir saldırı oldu. Şimdi sonuca bakıyorum da, şu bize özgü çeşninin bu kadarına kısa sürede kalıplaşmasının nedenini arıyorum. Elbette ki B.R. Eyüboğlu'nun bunda hiçbir suçu yoktur. Ne var ki, her yöre birden denecek gibi tüketildi. Neden bilir misiniz? Çünkü bizim mayamızda alaturka musiki örneği, ortak makamlara düşkünlük vardır. Ne saklıyayım, hemen her ilgi çeker gibi olduğum sürede, değişim, yağma edildi. Bu, sanat alanında tiksindirici birşeydir. Öyle sanıyorum ki, sanat kollarımızın tümünde, hemen ortaklaşa çeşniye bulanmak olayı görülmüş ve de görülmektedir.

Ben derim ki, sık sık ressamlarımızı verilmesi gereken bir öğüt şu olmalı: hepsinden, herşeyden önce, birbirimizi ve de Batı ustalarını kopye etmekten vazgeçelim. Bunun gibi, bize özgü bir çeşni yaratma gibi ortak çaba içinde ve yolunda olsak bile, güçlü kişilik çizgileriyle, birbirimizden apayrı durmalıyız.

Bakıyorum, devrimci görüşümüzde insanlara sürü göziyle bakan hiçbir yöre yoktur. Kişinin özgürlüğü Anayasaya dek korunmuştur. Nedir öyleyse şu ressamlarımızın bir yandan birbirlerini, bir yandan da Batı ustalarını kopye etmeleri?

Ha, şimdi şu son sözlerimize bakıp bana: "sen neredyse her bir sanatçımızdan, bir yepyeni deyiş, ya da birer akım bekliyorsun" diyebilirsiniz. Onun için düşüncelerimi biraz daha açıklıyayım izin verin de: Böylesine verimliliğin, bizden pek çok önce, toplum yaşayışına yağlı boya resim sanatını sokmuş bulunan Batı ülkelerinde bile oluştuğunu söylemek olanak dışı. Etkilenmemiş insan düşünemiyorum bile. Ama 30 - 40 yıl L'hote adında bir Fransız ressamını kişisel olan kurallarına dek, ancak bu Fransız ressamını ilgilendiren kişisel kurallarına, giderek tutkularına dek, kopye etmenin yarasır çaba olduğuna inanmam. 30 - 40 yıl falancanın gölgesine sığınarak yaşamışın, (ben bunca yıldır aynı resimleri yapıyorum, benim bir sağlam, değişmez kişiliğim var) demesini anlıyamıyorum.

Kuzum bana, "bu kadarına yalın gerçekleri söylemenin gereği de ne?" demeyin. Bizim ressamların bir büyük çoğunluğu, ne yazık ki bu kadarını bile düşünmeden rastgele resim yapıyor. Üstüne üstelik bu gibilerin L'hote, Horman, Gromaire'lerin, sadık birer kopyacıları oldukları halde DEVLET sergilerinde I. likle mükâfâtlandırıldıklarını görmüş insanız.

Her elimize geçenle, onların dalgaya gömülü âlemini, taşlamaya zorunluyuz.

Ceyhun Atuf KANSU

K

Ceyhun Atuf KANSU
(Şair - Hikâyecî - Yazar)

1 — Bu soruya edebiyat tarihçilerinin karşılık vermesi gerekir. Batı etkisi nedir, Batı etkisinden kurtulmak nedir? Bir bakarsak şiir ilk büyük Ozan Homerosun etkisindedir. Belli bir öykünme olmadıkça yeni etkilenme kişiliğini yitirmedikçe, daha doğrusu belli bir etki bir kişiliğe kavuştukça bunu Dünya Ulusları arasında doğal karşılamalı. Bizim yazınımızın serüveni Tanzimatla Batı etkisine girmiş. Girmiş de ne olmuş? Şiirdeki gene de kendi kaynaklarımızın sesini duymuyor muyuz? Roman, Batılı bir biçimdir. Tanzimatla romanımız başlar. Biçimde, Batı etkisindeyiz. Bu buhar gücünü kendi yurdumuzda kullanmaya benzer, Demiryollarımızı kendimiz işletiyor muyuz? İşletiyoruz. Adına da Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları, diyoruz. Bizim o malımız. Makinistleriyle yolcularıyla akasyalı istasyonlarıyla. Roman içinde bir örnek, Yaşar Kemal'in "Orta Direk" romanını alın. Bu romanın biçim olarak roman dışında, yeni Batılı bir yazın biçimi roman dışında bizim olmuyan bir yanı varmı? Romanı almışız ama, kendi kişiliğimizi de koymaya çalışmışız. Gelişe gelişe "Zehra'dan," Araba sevdasin'dan bir "Yılanların Öcü"ne bir "Kalpaklılar'a gelmişmiyiz, gelmişiz. Illâ, Batı etkisin-

den kurtulamadık dememi istiyorsanız, demeyeceğim, alın benim şiirimi, bir dünya vatandaşı olarak Batı'dan, Doğu'dan etkilenmişimdir. Ama, asıl etki kendi dilimi, kendi halkımı, kendi yüreğimin etkisidir şiirimi yapan.

2 — Şu çabada yeni çıktı. Türk sanatını batının yanına koymak ne demek. Minyatürü batının yanına koyduk. Ne olacak? Koyuyoruz da. Hiç bir sanatın bir yerde, bir yerin yanında olmak gibi bir amacı olmaz. O, içinden geliştiği tarihsel koşulların, toplumsal koşulların ve o çağın payına düşmüş sanat bereketinin ürünüdür. Kendi sanat çizgimizden mi giderek? Bu çizgi nedir? Bu çizgi tarihsel koşulların, toplumun çağın, insanların çizdiği bir çizgidir. Sanat da bu çizgiden doğar. Güçlü yaratıcısı varsa. Villon hangi çizgiden gitmiş, Rinband hangi çizgiden? Kendi çağlarının, toplumlarının içinden gelmişler, bir yerde çizgileri aşmışlar, çizginin ta kendisi olmuşlar. Yunus Emre, onüçüncü yüz yılın yoğurduğu bir toplumsal sesi olmuş: çizgisini kendisi çizmiş. Bu soruda bir aşağılık duygusu buluyorum ben. Çizgiyi çizen, Batı ya da, doğuya da ulaşır. İnsanların kaynaştığı bir dünyada yaşıyoruz.

3 — Ulusal Sanat, kendi Ulusal serüvenini, kendi Ulusal bildirisini, kendi Ulusal yaşantısını tarihi ile, dili ile, halkı ile, sorunlarıyla, insanlarıyla, siyasal gelişme-

si, toplumsal gelişmeleriyle renkleriyle, sesleriyle ve bir de sanatın tek kaynağı yüreğiyle yaşayan sanatçının halka dönük, halkla bağ kurmuş sanatı demektir. Ulusal sanat, Ulusdan söz eden değil, Ulusu söyleyen, Ulusu tarihteki, çağındaki yerine koyan sanat demektir. Böyle bir sanat bir tek yolla yaratılabilir: Ulusu yaşayarak, Ulusun kaynaklarından beslenerek, böyle bir sanat elbette gereklidir. Bir Ulus olmanın tek koşulu, Ulusal bir sanata sahip olmaktır. Bir sanat Ulusal olmadan evrensel de olmaz. Bir dil, bir ses, bir bildiri, bir gerçek ilk önce kendi toprağında yeşerir. Ulusal olan evrensel de olur.

4 — Ulusal bir sanat yaratmanın toplum koşullarıyla ilgisi vardır. Ama bu koşullar, az gelişmiş ülke olmak koşullarına bağlanamaz. Sanatı etkileyen, toplumun insan gerçeğidir, çatışmasıdır, havasıdır: Bu gerçek, bu çatışma, bu hava değimliyelebilmek olanağını buldumu az gelişmiş çok gelişmiş dinlemez, sanat olarak fıskırır. Gogol Rusyasını düşünün çok gelişmiş bir ülke midir Rusya? Ama Gogol, belli bir Rus gerçeğini, bir çatışmanın, bir havanın sözcüsü oldu. Sanatın ekonomi ile ilintileri olabilir, ama en iyi deyim, en iyi buğday ürünü ve en ilerlemiş endüstride gerçekleşir diye bir kural yoktur. Biz, az gelişmişekte Uganda Kabilesi değiliz ayrıca, en eski yazın ve deyim geleneğine sahip bir Ulusuz, Hiç, Dede Korkut hikâyelerini de mi okumazlar? Neredeyse, sanatı Devlet Plânlama örgütünün bir bölümü gibi az gelişmişlik sorunları içinde inceleyecekler. Yaratıcılık insanın ve halkın en eski bir yeteneğidir. Tarihsel koşullarla, toplumsal koşullarla ilgilenir, etkilenir, ama "ekonomik az gelişmişlik" bir de bakarsınız "Şiirde en çok gelişmişlik" çağı olur. Neden ki, toplumun yaşadığı çatışma, yaratıcının, ozanın, bes tecinin aradığı en verimli deyimci ortam olur.

Samim KOCAGÖZ

(Romancı - Hikâyecî - Yazar)

1 — Tanzimat ve Serveti Fünun diye adlandırılan çağ, edebiyatımızda (Yalnız edebiyat deyip, sanat diye soruyu genişletmiyorum.) batıya ister istemez bir öykünme çağı olmuştur. Bu öykünmenin getirdiği teknik ve anlayış, Fecri Âti-cilerin yavaş yavaş batı etkisinden kurtulmasını sağlamış, bu akımın yazarları -Halide Edip, Yakup Kadri gibi- Cumhuriyetten sonra daha yöresel eserler vererek batı etkisini iyice azaltmışlardır. 1930'dan sonra gelişen (realist, gerçekçi toplumcu diye adlandırılan) edebiyatımız, kesin olarak memlekete yüreğini adayarak, gözlerini çevirerek, geçmişin deneylerinden yararlanarak batı etkisinden kurtulmuş, ama batılı bir edebiyat olmuştur.

2 — Tanzimat'tan beri gelişen, kimliğini kazanan (edebiyatta) çizgiyi sürdürerek batının yanına oturabiliriz. Çevrilen Türk eserleri de bugün, bu çizginin uzayıp gitmesi sonucu meydana gelen eserlerdir.

3 — Ulusal olmıyan sanat, evrensel olamaz.

4 — Toplum koşullarının dışında değil sanatı, başkaca hiçbir eylemi düşünemeyiz. Az gelişmiş bir ülke olmak, iktisat koşullarının bir sonucudur. Oysa toplumsal yaşantısı - geçmiş ile - zengin bir ülkede gelişmişlik sanatı bir etki yapamaz.

M

Nermin MENEMENCİOĞLU

(Eleştirmeci)

1 — Batı etkisinin karşıtı ulusal ya da toplumsal etki değildir bu iki kavram Batıdan geliyor, çünkü Batı etkisinin karşıtı Doğu etkisidir. Sanatta Batı etkisinden kurtulmak romandan, tiyatro, opera ve baleden çok sesli müzikten, özgür koşuktan, figüratif ve non-figüratif resimden, yontudan vazgeçmekle gerçekleşebilir ancak. Batı etkisinden kurtulmak diye bir dâvamız olduğunu sanmıyorum. Abdülhak Hamid'in Shakespeare'den "etkilenmesi" ile başlayan şu ya da bu sanatçıyı tekrarlamak özentisinden kurtulmaya gelince, bugünkü kuşakların daha geniş bir kültüre ulaşmış olmaları, dünya sanat olaylarını yakından izlemeleri ergeç bu kurtuluşu hızlandıracaktır.

2 — Bizim çizgimiz hangi çizgidir? Neolitik çağlardan beri kilimlerimize ördüğümüz desenlerin çizgisi midir? Anadolu'da ve Rumeli'de halkımızın törenlerinde, oyunlarında sürdürdüğü Dionisos (I) çizgisi midir?

Doğu uygarlığından aktardığımız redifli gazel çizgisi, aruz vezni çizgisi, tek sesli müzik çizgisi, hattatlık ve minyatür çizgisi midir? Yüzyıldır bizde özgür düşünceyi, organik düşünceyi geliştirmek için çabalayan sanatçılarımızın çizgisi midir?

Sanat her yerde ve daima bir çok etkilerin kaynaşmasından doğar. Batıda bu kültür kaynaşmaları bizden çok önce başlamıştır. Biz Avrupa'ya en geç göç eden toplumuz. (Malazgirt'i başlangıç noktası olarak alırsak, tarih 1071, Rumeli'ye geçiş 1356.) dan 1923 e

kadar en önemli sorunumuz sınır sorunu olmuştur. Bu yüzdendir ki bugün ulusal çizgimizi "bulmak"tan bahsedebiliyoruz. Geçmişimizi bugünkü gözlerimizle görmek ve anlamak ve bir senteze varmak sorumluluğunu taşıyoruz. Bunu nasıl yapacağımıza gelince, anketten çok kitap konusudur.

3 — Ulusal sanat Batı'ya Fransız devriminden sonra yerleşen bir kavramdır. Bireyci romantik akımının gelişmesinde büyük rolü olmuştur. Filoloji, folklor, yereysel efsane ve mitologya ile beslenen ulusal sanat önce Batı ülkelerinin Napoleo'na karşı savaşlarını güçlendirmiş, daha sonra doğu Avrupa ulusculuğunu da desteklemiş (özellikle Balkanların Osmanlı İmparatorluktan kopmalarına yardım etmiştir.) Nihayet bütün dünyaya yayılmış. Sanatta aşırı ulusalcılığın başkalarının kitaplarını yakmakla "yabancı" sanatçıları toplama kamplarına sokmakla sonuçlanabileceğini gördük.

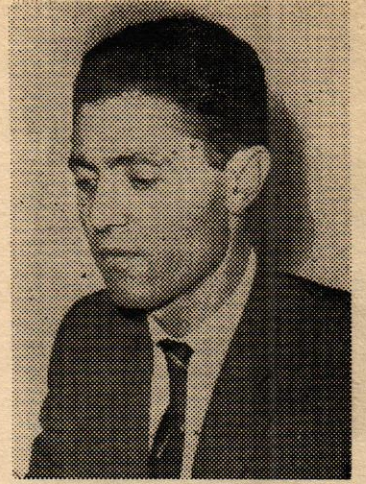
Sanat akımlarını düşündüğümüz zaman, bir ulustan çok, bir uygarlığın içine oturturuz: İslâm uygarlığı, Bizans uygarlığı, Rönesans uygarlığı. Ulusların tek düzenli sanatları olduğunu görmüyoruz, gotik mimarlığı, empresyonist resim Fransa'da başladığı için Fransız sanatı gotiktir, empresyonisttir, ya da, tersine, gotik mimarlık, empresyonist resim Fransız akımlarıdır demiyoruz. Yirminci yüzyılda okuma yazmanın çoğalması, yolculukların kolaylaşp artması, sinema, radyo, televizyon gibi kitlelere seslenen araçların yayılması ile ulusal ile evrensel büsbütün içiçe oldular Dünyada olan bitenlere kapalı bir sanat akımı çağdaş bir ulusun akımı olamaz. Sanat tarihinde yüzde yüz yereysellik kabilelikle denkleştir.

4 — Sanatta az gelişmiş değiliz, dekadanız, daha doğrusu dekadan bir dönemden yeni kurtuluyoruz. Osmanlı camilerine, çeşmelerine, yalılarını halılarına, Divan edebiyatına az gelişmiş sanat yapıtları kim diyebilir? Aksine, eski sanat biçimlerimiz gereğinden çok gelişmiş, sonda hayat koşullarımız değiştiği halde toplumun yeni koşullarına uymayan kalıplar olarak kullanılmışlar.

Bugün değişen bir dünyada değişmekte olan bir toplumuz. Sanatımız bizimle, hatta her çeşit denemeye baş vurarak, bizden önce değişecek, biz onda önce yadirdiğimizi zamanla kabul edeceğiz. Yeniye karşı yabancılaşma korkumuz, eskiden kalma çürüklerimiz var. "Çürüyen bir toplumda," diyor Ernst Fischer, "sanat, gerçeğe bağlıysa, çürüyüşü de yansıtır. Ve toplumsal fonksiyonunu görmek istiyorsa, dünyanın değişmekte olduğunu gösterir. Ve onu değiştirmeye yardım eder"

Sanatçı toplumla kendi bağlarını kurar. Toplumun yapacağı, kitap yakmamak, sanatçıyı toplama kampına göndermemek, sanatçıya Beğendiği yapıtları çevrede bulundurarak) imkân vermek, ona direktif vermekten çekinmek. Nasıl ki atom bilginlerine direktif verecek durumda değiliz, ama onlar da toplumumuzun bir ögesi bir ürünüdür.

(1) Bak. Metin And. Dionisos ve Anadolu Köylüsü, Elif Yayınları, 1962.

Ali PÜSKÜLLÜOĞLU

P

Ali PÜSKÜLLÜOĞLU
(Şair)

1 — Hayır, kurtulamamıştır; bunda bir olağandışlık yoktur. "Etki"yi bir "yararlanma", "esinlenme" diye alınca, böyle düşünürüm ben. Şu da var, sanat, "insana ilişkin bir şey'dir; öyle olunca onun etkilere açık olması, evrensel giden yolda, kapalı olmasından daha yararlıdır, doğaldır. İşin bir yönü böyle. Bir başka yöne gelince:

Edebiyat bir yana, resme bakın. Bütün gerçekleri batılı olan, nasıl onun etkisinde olamaz? Terimlerine varıncaya kadar hem de. Heykel, yapı sanatı, müzik v.b.? Bunlarda da ya doğuluyuz, ya batılı. Bu bir uygarlık sorunu, her şeyden önce. Göçebe toplumun sanatı üstüne ne kurulabilir ki?

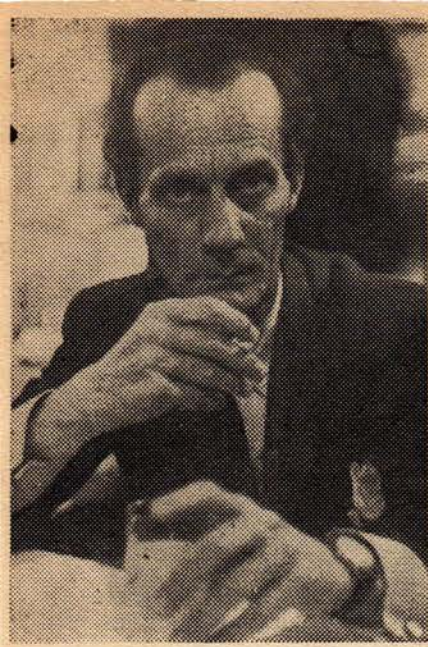
2 — Koyamayız. Hangisinden gidersek gidelim, koyamayız. Bunu düşünmek bile yararsız aslında. Batı sanatını Türk sanatının yanına koymayı düşünüyor muyuz hiç? O halde?

3 — Bilmem ama, kişiliği olan bir sanat olsa gerek. Böyle bir sanatı da güçlü sanatçılar yaratabilir. Kişiliği olan bir sanat neden gerekli olmasın? Sanatın evrensel olması da kişiliği olmasına bağlı bence. Güçlü sanat, kişiliği olan sanat, evrene bir katkı değil de nedir? İnsanla ilgili her şey evrenselidir.

4 — Niye düşünmeyelim? Sanat bireysel bir uğraştır bence. Yoksa ilkel insanların sanatını o koşullar içinde nereye oturtabiliriz, değil mi?

"Az gelişmiş ülke", siyasal bir terimdir; bunu getirip — sanatın ortasına oturtmak isteyen baylara şunu demek

isterim: tembelliğimizi, cılızlığımızı, güçsüzlüğümüzü az gelişmiş ülke sanatçısı olmaya bağlamak avuntusundan kurtulamayınca, ulusal sanata ulaşmak değil yaklaşamayız bile.

Şahap SITKI

S

Şahap SITKI

(Hikâyeci - Romancı)

1 — Bir kez ilk sorunuzu neden Tanzimata oturtunuz, bunu anlamak güç. Yani pergelin bir ayağını neden oraya dayadınız? Şunu, son günlerin modasına uyup başından bu yana deseydiniz daha bir rahat konuşmak kolaylığını sağlardınız.

Bence Tanzimat devriminin sanatla hiçbir ilgisi yok. Bu davranışla yüzümüzü Batıya çevirdiğimiz doğru. Doğru ya, alın Tanzimat Fermanını bir okuyun. Bu düpedüz yüce devletlere sunulan parlak bir dille yazılmış bir dilekçe. Ama o bile tutamamış. Bu çağda sanatın sözü mü edilir?

Ben aslında sanatta bireyciyimdir. (Şeyh Galip'i onun için severim) Ne var ki, yetişmişse öbür türlü ona da varım. Çünkü halkın beğendiğini küçümsemek mutluluktur. Tanzimat bir yana, 1856 Paris Andlaşması bize tarih olarak çok şeyler vaadetti. Daha sonraki yıllarda birinci meşrutiyeti ünliyen Mithat Paşa İzmir valisiyken Sultan Hamit'in kuşkulu hincına uğrayınca ona el altından haber salıp vatandan kaçmasını salık verenler "Hiç vatan ayakkabı ökçesinde taşınır mı?" cevabıyla üzgeri oldukları zaman vatan severce şiirler söylüyorlardı (Sanki herşey olduğu gibi söylenirse yalan olmıyan vatan severlik şiiri yazılmış gibi). Bunların vatan severlik özentilerini Mithat Paşanın Taif'e zindana gönderilmesini önliyemedi.

Bunlarda tarih üceliğin mağrur bilinci yoktu. Bu bilinç olmayınca bize Batıdan ne getirirlerdi ki! Yuka-

rıda da dedim, sanatçı yalın düşüncenin adamıdır, yapmacık, çürük düşüncenin değil.

Yakın çağlarımıza değin Batının etkisi yoktur bizde. Yerlisi unutulmuş, sanat diye birşey kalmayıvermiş ortada.

Giderek, Servet-i Fünun sanatı büsbütün çıkmaza sokmuş. En toplumcu şair diye bildiğimiz Fikret bile küçük alinyazılarıyla uğraşmış. Haşim'le Yahya Kemal'i bir yana korsak Facr-i Âti de öyle. Siyaset, bilim alanlarında da yenilik getirmek isteyen yirmiye yakın genç köksüz bir Parnasyel taklidiyle biten serüvenleri.

2 — Türk sanatının bugün kendine vergi pekaz yönü var. Batı çizgisinin yanına koyacağımız nemiz var, bilemiyorum.

3 — Ulusal sanat diye birşey yok. Sanat adamının doğup büyüdüğü, dilini yazdığı, kimi malzemesini kullandığı bir yer var ya, vatani yok. Gerçek sanat adamı evrensel. Bakınız Stephen Spender ne diyor: "Sosyal erdemlerin, yoksullukların, özleyişlerin, fedakârlıkların sanatçısı olmak o kadar güç bir hale geldi ki, bir çoğu bunun mümkün olduğuna bile inanmıyor. Buna rağmen, insanın kendi toplumunun derdini, ıstırapını, özleyişlerini umutlarını duymamasına imkân yoktur. Herkes kendinden ayrı, kendi dışında, ama kendisinin de bir parçası bulunduğu bütün toplumun alinyazısı hakkında bir duygu taşır. Bu duyusu, bu anlayışı, ayrı ayrı teklerin rüyalarının, ıstıraplarının toplum yaşantısının birer gölgesi olduğundan ayrı birşeydir."

4 — Eh, toplum koşullarının çok etkisi var, bu doğal. Biraz da utanarak söyleyeyim: 50 yaşındayım. Dış ülkeler bir yana, kendi ülkemde bile gezip gördüğüm kent sayısı on beşi geçmez. Bundan epeyce önce Zonguldak'a gidip maden işçileri arasında geçen bir roman yazmayı denemek istedim. Olmadı. Kapu kuluydum çünkü. Bir ülkenin sanatçısı böyle bir alinyazısı sıkışıklığı içinde olur da küskün küskün elimden birşey gelmiyor derse elbette sanat yaratıcısının koşulları toplum koşullarıyla karışır.

Az gelişmiş olmanın sanat üzerindeki etkisi mi? Kuşku var mı bunda? Önce hayal kırıklığımız dilimizden başlıyor. Bizler yazdıklarımızı kendi ülkemizde bile okutamıyoruz.

Daha toplum koşullarına varmadan şu hükümetlerin hallerine bir bakın. Hangi hükümetin programında sanatın, sanat adamının sözü geçti şimdiye değin? **Bunca tavla zarı dört köşesine sıkışmış bir düşünce, bir anlayış içinde toplum koşullarını tartışmaya fırsat mı kalır?**

Değerli Büyük Usta Hikâyecimiz

MEMDUH ŞEVKET ESENDAL

ın yayımlanmış ya da yayımlanmamış bütün yapıtlarını bir dizi halinde yayımlamaya başlıyoruz.

Ölüm Yıldönümünde

İLK KİTAP ÇIKIYOR

Saadet ULÇUGÜR

İsmail ULÇUGÜR

Saadet (Timur) ULÇUGÜR
İsmail ULÇUGÜR
(Hikâyeci - Yazar)

I — Kanımızca, birinci soru, "Tanzimat'tan bu yanaki" diye değil, "Genç Kalemler'den, Gökalp'ten bu yanaki" diye başlamalıydı. Gökalp'i de kendi gelişmiş çizgisi içinde bir yere kadar izliyebiliriz bu konuda.

Açık seçik bilinen bir gerçek var: "Tanzimat" sözcüğü bize, Batı etkisini düşündürür. Tanzimat Tiyatrosu, Tanzimat Şiiri, Hikâyesi, Romanı v.b. (Resim, Heykel, Müzik, Mimarlık üzerine konuşmak, gücümüzü aşmak olur. Bunları ilgililere bırakmayı yeğleriz.) tamlamalarını bugün için kullanıyoruz; şiiri bir yana bırakırsak, sözleri geçen bu yazın türleri, Batı'daki anlamında, Tanzimatla (Edebiyatta Tanzimat, 1860) girmiştir sözlüğümüze. Gerçi Tanzimatla tür girmiş, konular yerli, ulusal sorunlardan seçilmek istenmiştir. Tanzimat aydınları Şinasii N. Kemal v.s. Doğu'lu biçim Batı'lı tür içinde yerli-öz verme çabaları göstermişlerdir: olsa olsa bu çabadan da, tiyatroya gitme bilincine varmış küçük topluluk etkilenebilmiş; ya da Tercüman-ı Ahval Tasvir-i Efkâr okuyabilenler, diyelim.

Tanzimat'ın iki-yönlülüğü, sanata da yansımıştır elbet: Eskisinin yanında yeni ikiliği yüzünden sanat Batı'lı olmamış. Batı'ya öykünmüş bundan yakasını bir türlü kurtaramamıştır. Bir yazarımızın da belirttiği gibi,

Tanzimat, bir Batı uyduluğudur oluşunda.

Uzun bir imparatorluk döneminden sonra, Batı ile gelmiş geçmiş bağıntılarımız (genel ölçülerle, XV, XVI, yüzyıllardan başlayarak) bizi, kendimizi bulmadan, Batılılaşmağa zorlamıştır:

"Her zamandan çok şuna inanıyorum ki, eğer Avrupaya öykünmeye karar vermezsek, Asya'ya dönmekten başka çaremiz yoktur." sözleri 1830'larda Rusya'ya bir savaş zarar-ödentisi işi için gitmiş olan Kaptan-ı Derya Halil Paşanın. Salıkladığı da çaresizliğe çare...

Bir toplum kendini bilmeden, kendine belki de aykırı bir topluma öykünmeye, onu yansılamaya kalkıştırsa, birbuçuk yüzyıl sonra da aynı çaresizlik içinde görünür böylece.

Bizde Batı etkisinden kurtulmak, kültür ve sanat alışverişi gibi çok yönlü konularda değil, dil konusunda bile olanaksız kalmış. Öyleyse, gereçlerimiz, kendi gerçeklerimizden alınmadıkça, etkilerinden kurtulamayız. (Üçüncü Soruyu yanıt)

Kişiyi işliyen, kişiye işliyen sorunlar, biçim ve özülle sanat yapıtı niteliğine vardı mı, ölmezliğe aday olabildi mi, kuşkusuz evrenseldir. Eyrensele varabilen ya da evrenseli verebilen o yaratıcı kişinin çıkış noktası çokluk kendi ortamıdır; bu, yaşamakla doğru orantılı bir durumdur. Ne var ki, "Ulusal Sanat" diye bir tanımlama, bu tanıyı yapanı bile yanılabilir: sanatta sı-

nır tanımak olmaz da ondan. Kişi, varolana tutku ya da tepki duyduğundan yaratıcı gücünü ortaya çıkarıyorsa yani sanat, "Doğu" değil, bir "doğuş"sa, kuşkusuz bir toplumun eğilimini yansıtıyacak - "yanıt", katı sözcük-yansıtacak, diyoruz.

Sanatçı, ulusal değil, uluslar - arası kişidir; yapıtı da öyle.. Kendiliğinden. **Gene her ulus kendi sanatını, kendi ortamındaki sorunlara tutku ya da tepkiden doğan yaratısını**, (yani, ulusal kişiliğiyle bağıntılı; başka deyişle kendi sorunlarından geçmiş kişiliğini) **acun kişilerinin varoluşuna değdirdiği yerde, ulusalıktan uluslar - arası, sonra da çağlar - arası** (evrensel'i böyle anlıyoruz) olmaya gidebilir. Kafka, bir 20. yüzyıl kişisidir. Önce kişidir ama. Burada "Ulusal" sözüne yanıt yoksa da "Ulusal olmamışlık'ın çilesi var; böyle bir kişilik de işte evrensele doğru uzanıyor, çünkü çıkış noktası bir toplum sorunudur. Wolfgang Borchert, kısacık yaşamında ne türlü savaşlardan geçmiş bir Alman genci, yazar. Yurdunun ilgili sorunlarını işliyor, hem de çağının; hem nasıl da kişioğlununu! Böylece çağlar - arası kişiye yaklaşıyor mu?

(İkinci soruyu buradan bağliıyacağız:)

Türk sanatına, önce kişilik kazandırılmı kendi kişiliğini. Doğaldır ki kendiliksiz bir sanat, ne Batı ne Doğu sınırlarında yer alabilir. Bir bakıma kendiliksiz - "Kendini bil" sözünü çağırıştırmak da isteriz.- davranış, kapsama gücünden ne ölçüde yoksunsa, kişilerin ortak konusu - malı - olmaktan da o ölçüde yoksundur. Örneğin yurdumuzdaki "Gecekondu" sorununu işleyen bir yazar, -bir heykelci, herhangi sanatçı ya da - başarısı ölçüsünde, diyelim bir Steinbeck'i düşündürüyorsa izliylene, Batı çizgisindedir. Yolunu seçmek sanatçıya düşer burada: Batı'yı da bilecek, kendini de.. Kişinin kendini bilmesi karşılaştırmalar sonucudur: görmek, gözlemek, ayrıntıları, ayrımları bulmak ve yeniden yapmak, yaratmak. "Tavuk mu yumurtadan, yumurta mı tavuktan" sorusuyla vakit geçirmiyelim.

(Dördüncü) soruyu bu biçimde mi sormalıydı? Bizce, hayır. Yanıtı içinde çünkü: sürekli bir varlık olan sanatın konusu kişi ise, varoluşunu toplum sorunlarının -burada "koşul" güçsüz kalır - dışında düşünebilir miyiz?

Sanat akımları özellikle çağımızdakiler: Gerçek, gerçek - üstüçülük Toplumsal - gerçekçilik; Varoşçuluk v.b., hangi düşün dizgesinden (Filozofik Sistem), hangi öğretilerden gelirse gelsin, dayanağı kişidir bunların; kişiyi, o düşün dizgesine, o öğretilere iten ortamdır; yani toplum ve onun sorunlarıdır.

"Sanat toplumu yansıtır" demek kuşkusuz doğru bizce: Toplumun geriliğini, buna tepki duyusu; ilerliliğini, bundan kıvanışı yansıtır.

Az - gelişmiş ülke kişileri kendi sorunlarına gömüldükçe, dışarıya taşamazlar; daha uyanıkça olanlarsa açabildikleri pencereden gördüklerini, bunalım içindeki çevrelerine yansıtmaya kalkıştlar; işte bu bir yansılama olur, yapmacılığa yol açar: yedek parçaları yapandan alıp, onları kendi eliyle birleştirmek "Monte etmek" yani... Bizdeki "Bunalım Kuşağı" nı başka nasıl tanımlıyabiliriz? Fransada Gerçek - üstüçülük, bir savaşı içinden yaşamış, "Savaşa pembe yıllarında katılmış" orta-öğrenim çağında gençlerin (Supervielle v.b.) itildiği

akımdır; bizde ise, onları yansılamadan başka bir şey değil.

Bizim bir kez "Ekonomik" alanda gelişme çabasına koyulmamız koşulu en başta. Hem bu gerçek bir savaş olacak. **Biz de Ekonomik Özgürlük Savaşı** yapmak zorundayız, hem olanca gücümüzle.

O zaman sanatımız da özgürlüğünü bulacak, kendiliksizlikten kurtulacak evrensele açılacak.

Öyleyse, her alanda kendini tanımamış, öz - varlığının niteliklerini algılayıp, değerlendirmemiş bir toplum, etkilere açıktır: burada "Yararlanmak" anlamını düşünmüyoruz. Oluşma çabasını göstermeden, "Hazıra Öykünmek" demek istiyoruz, ki yitkiler burada başlıyor.

Sözün özeti: Tanzimat Dönemi'nden sonra 1911 llerde, "Genç Kalemler" dergisi çevresindekilerin gerçek çabalarını yadsımaksızın, Batı etkisinin - Batıya Öykünmenin - sanatımızı bugün de gölgelemekte olduğunu söylüyoruz; başka anlamda yeni bir "Ulusal Kurtuluş" - Az - gelişmişlikten kurtuluş, öykünmecilikten kendiliksizlikten kurtuluş - savaşına atılmak gereğini savunuyoruz.

Turgut UYAR

(Şair)

1 — Toplumsal koşullardan soyutlanmış bir sanat düşünmüyorum. Tanzimattan bu yana toplumumuzun çektiği sancılar ise biliniyor. Bu sancıların, bu gidiş-gelişlerin sanatımıza aksetmeyeceği düşünülemez. Bu süre içerisinde sadece batı'nın etkisinde kaldığımızı da sanmıyorum. Halâ sürüp gelen doğu, doğululuk neden bir etki olarak düşünülüyor?

Batı, bir yöntemdir bana kalırsa. Yapısına, doğulu yaratıcılığın kattıkları da düşünülürse üstelik ortak, evrensel bir yöntem. Bizim Tanzimattan bu yana sıkıntısını çektiğimiz Batı'nın etkisi değil, öykünülmesidir. Yaşamamızın, düşünmenin, yaratmanın hemen her kesiminde.

Ayrıca bu soruların, sadece, şehirlileşmeye başlamış bir sınıf için düzenlendiği de kaçmıyor gözden. Bilinçli demiyorum bu düzenleme için. Kendiliğinden. Türk halk hayatı için, Türk ulusunun büyük kesimi için batı etkisinden söz etmenin imkânı var mı bilmiyorum?. Taklit'ten kurtulduk mu? diye sorarsanız, "sanırım evet" diyeceğim. Ulusal bir bilinçleme başladı Türkiyede. Bir Türk metafiziğinden söz edilebilir artık.

2 — Sanatın bir tek çizgisi var sanıyorum. Evrensel çizgi! Hayyam'ın, Lorca'nın, Nâzım'ın çizgisi. Böyle bir yöntem tartışmasının anlamını kavrayamadım.

3 — Ulusal sanat da anlayamadığım kavramlardan. Bir Türk'ün yazdığı, yaptığı, yarattığı özel bir ceht gösterilmemişse-ulusaldır elbet. Ancak, bu ulusallığın değerliliği, değersizliği söz konusu olabilir. Ulusallığın tanımını yapmak gerek önce. Hamlet'e, Romeo Jülyet'e, Veronalı Centilmenlere rağmen Shaekspeare'nin ingiliz olmadığını kimse düşünmüyor. "Yitik kuşak" romanlarından ötürü Hemingway için de öyle. Ulusallığı ille yerel renkler, yerel konular ve gelenek olarak anlamaya doğru bir eğilimimiz var. Folklorla karıştıracamız neredeyse. Ulusallık, her koşulda, her durumda bir davranış bütünlüğüdür belki.

Evrenselliğin de bir erek olduğunu düşünmüyorum ayrıca.

4 — Az gelişmiş bir ülke olmamızın sanatımız üzerinde etkileri var elbette.

Türkiye'de sanatçıların çoğu, hemen hepsi orta sınıflardan gelmektedir. Orta sınıflardan gelmeyenler de, kısa bir intibak döneminden sonra bu sınıfa katılmaktadır. Ülkemizde orta sınıf, büyük çoğunluğa bakarak ve onlara rağmen, güvenli, oldukça rahat, saygın bir yaşama içindedirler. Bütün bu imkânların kimlerin emeği ve neyin pahasına elde edildiğini de bilmektedirler. Türkiye'de aydın bu sıkıntıyı çekmektedir. Açıkcası bu yüzden suçluluk duygusu içindedir. Üstelik çoğu zaman bu duygu hak edilmemiştir de. Öğrendikleriyle, usuyla duygularıyla bir başka yerde olması gerektiğini düşünürken, alışkanlıklarıyla başka bir yerdedir. Sıkıntısı, kısırlığı, çaresizliği bu yüzdendir. Kararsızdır. Rahatsızdır, bir bakıma ihanet içinde bulmaktadır kendini. Seçimini yapmamıştır. Önemlidir bu seçim bugün. Aşk şiiri, hasret şiiri yazanda - Araya bir açlık veya çaresizlik mısrağı sokmakla - kendini toplumcu saymaktadır. Bunun çaresi düpedüz politikaya girmektir. Şiiri, sanatı yeniden politikaya sürmek anakronik olacaktır biraz. Bu halk yararına politika yönetici sınıflar, orta sınıflar zevkine göre sanat yapmak değildir. Yeniden bir biçim kazanmak için politikadan korkmamak demektir belki.

Sabahattin SELEK
ANADOLU İHTİLÂLİ

GILT: 2 nin
2. Baskısı çıkıyor

Birinci cildi tükenen eserin bu sonuncu cildinde Yeni Türk Devletinin kuruluşu ve günümüze kadar gelen sosyal sorunları bilimsel yönleri ile incelenmektedir.

Dağıtım: BATEŞ - İSTANBUL

YENİ YAYINLARIMIZ
Prof. Dr. Akdes Nimet Kurat

Başkan
Lyndon B. Johnson
ve A. B. D. Cumhurbaşkanlığı

5 Lira

Ergin GÜNÇE

Gençölmek

— Şiirler —

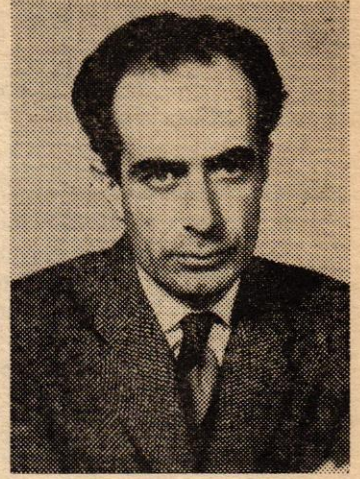
2,5 Lira

Güner DEMİRAY

Yaşamak için

— Roman —

3 Lira

Şevki VANLI

Şevki VANLI
(Mimar - Yazar)

V

1 — Kurtulmamıştır. Toplumumuzun kendine has yeni bir yaşayış biçimi, düşünceleri ve istekleri yeterli kadar gelişmemiştir.

2 — Kendi sorunlarımız ve isteklerimiz üzerinde batı seviyesinde düşünmeye ulaştığımız zaman, herhangi bir çizgiyi, kendimize mal edinemeyeceğiz. Bizim kapanmış çizgimiz, Batının çizgisi, tarih olarak öğreticidir. Sanatımız, tanıma olayının ötesinde ve modern (ileri) sanat alanında yerini alacaktır.

3 — Ulus, hayatı, düşünceleri, istekleri ortak bir topluluk ise, ulusal sanat da, o topluluğu duygulandıran yapıtlar olacaktır. Ulusal sanat, bir ulusun sanat yapma koşullarını gerçekleştirdiği zaman, kendiliğinden doğacaktır. Sanat, mantık tarih, ilim, salt duyu ve hayal oyunlarının ilerisini yaşamak isteğidir. Tanımak, bilmek ve duygulanmanın ilerisi, bu koşulları gerçekleştirmiş güçlü ulusların işidir. Ulusal sanat gereklidir. Sanatın evrensellikteki yerini alabilmesi için, geldiği yere has, yeni birşeyler katması beklenir. Sanatı evrensel olmayan bir memlekette bulunup, sanatı evrenselliğe ulabilen kişi varsa, başka bir ulusun kültüründe yaşıyor demektir.

4 — Sanatın toplumla olan ilişkisi bellidir. Az gelişmiş bir ülke olmanın sanatı da etkileyecek yönleri vardır. İlkelerin seçilmesindeki tercihler, az gelişmiş ülke olmanın etkilerini değiştirebilir. Sosyal refahın ilerisinde, heyecanlara inanmış olanların, aynı ölçüde iktisadi refaha ulaşmış uluslardan daha başarılı sanat olayları vermesi beklenir.

İHAP.
MİLLİYETİ
İSTANBUL

REFAHIN GELİŞMESİ TÜTEN-BACALARIN ARTMASINA BAĞLI DIR

SÜMERBANK'A PARA YATIRANLAR BU MİLLÎ
GAYEYE HİZMET
ETMEKTEDİRLER

(dost: 15)

PARANIZIN
İSTİKBALİNİZİN
EMNİYETİ

Türkiye

Vakıflar Bankası

(dost: 14)

Her ay 75 Öğrenciye
2 Sene müddet ile
250 Lira Burs

SAYIN VELİ
Çocuğuna doğduğu günden
Üniversite tahsilini bitirinceye
kadar tahsil bursu ikramiyesini
kazanma şansını yarat.

Türkiye Vakıflar Bankasında açtacağınız her 500 liralık bir
seneden fazla vadeli öğrenci hesabı, size bu imkanı verecektir.

(dost: 16)

GRİPİN

BAŞARI İLE KULLANILIR

Baş, diş, adale ve soğuk algınlığından mütevellit bütün ağrılara karşı GRİPİN başarı ile kullanılır

GRİPİN 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir

(Yeni Ajans 19)

Yeni Kitabı

Aziz NESİN'in

SOSYALİZM

GELİYOR

SAVULUN

5 Lira

DÜŞÜN YAYINEVİ

	Kuruş		Kuruş
(32. Sayfadan)			
2 — Abbas Yolcu, Attilâ İlhan	400	ÇOCUK KİTAPLARI MASALLAR DİZİSİ :	
3 — Ha Bu Diyar, Fikret Otyam	200	1 — Altı Kardeşler, Oğuz Tansel	100
4 — Gide Gide, Fikret Otyam	250	2 — Cimri ile Cömert, İlhan Dumançođlu	100
5 — Uy Ba Bo, Fikret Otyam	300	3 — Talih Kuşu, Tezel Amca	100
6 — Bir Avuç Toprak İçin, İbrahim Kuyumcu	300	4 — Kahkaha Sultan, Mümtaz Zeki Taşkın	100
DENEME - FIKRA :		5 — Öksüzöğlan, İlhan Dumançođlu	100
1 — Söz Arasında, Ataç	100	6 — Nalinci Padisah, İlhan Dumançođlu	100
2 — Devekuşuna Mektuplar, Haldun Taner (x)	300	7 — Altın Top, İlhan Dumançođlu	100
BİYOĞRAFI :		ÇOCUK KİTAPLARI BİLGİ - HİKÂYE DİZİSİ :	
1 — Lyndon B. Johnson ve A. B. D. Cumhurbaşkanlığı, Prof. Dr. Akdes Nimet Kurat	500	1 — Küçük İspanyol Kızı Maria	125
BALE :		2 — Arap Abdül Kardeş	125
1 — Gönlü Yüce Türk, Metin And	500	3 — Çing Ling ile Ting Ling	125
MİMARLIK :		4 — Meksikalı Kardeşler	125
1 — İnsana Dönüş - FL. Wright - Şevki Vanlı	1000	SHD. KOLLEKSİYONLARI :	
		Cilt: 2, 3, 4, 5 Ciltleri altışar lira. 6. Cilt yedibuçuk lira. 7 - 8 bir arada on lira.	
		"DOST" KOLLEKSİYONLARI :	
		Cilt: 1 - 2, 3 - 4, 5 - 6 Ciltleri 18 er lira. 7. Cilt 12 lira. Yeni dizi. 1 - 2, 3 - 4 Ciltleri birarada 25 er lira. (x) İşaretliler tükenmiştir.	

minnetođlu
kitabevi

Cağaloğlu - İstanbul

özcan yalım
yalım kitapevi

Küçükesat - Ankara

DOST DERGİSİ

ve yayınları'nın
genel dağıtıcıları

Her 100 kilometrede.
10 kilometre
daha fazla yol

ANCAK,
akaryakıtlarınızı
PETROL OFİSİ
istasyonlarından
temin etmekle
mümkündür.

DOST YAYINLARI

	<u>Kurus</u>		<u>Kurus</u>
ROMAN :		ŞİİR :	
1 — Acemiler, Hikmet Erhan Bener (x)	200	1 — Memleket Saat Ayarı, S. Aldanır (x)	100
2 — Sokaktaki Adam, Attilâ İlhan (Ciltli) (x)	600	2 — Dünya Güzel Olmalı, Mehmed Kemal	100
3 — Babamla Geçen Günler, Clarence Day	400	3 — Sisler Bulvarı, Attilâ İlhan (2. Baskı)	300
4 — Hasangiller, Tarık Dursun K.	200	4 — Haraçmezat, Suat Taşer	100
5 — Gordium I, Hikmet Erhan Bener	250	5 — Anzelha, Halim Yağcıoğlu	100
6 — Hatırladıklarım, Eleanor Roosevelt (x)	150	6 — Yanık Sarı, Ahmet Köksal	100
7 — Üç Yüzlü Adam, H. A. Philbrick (x)	100	7 — Cümbüşçübaşı, Ercümend Uçarı	100
8 — Şehir Çocuğu, Herman Wouk (x)	100	8 — Yağmur Kaçağı, Attilâ İlhan	200
9 — Abraham Lincoln, Emil Ludwig (x)	400	9 — Köroğlu, İlhan Berk	200
10 — Kiralık Oda, Georges Simenon	300	10 — Hacıvatın Karısı, Salâh Birsal	200
11 — Sanık, Alexander Weisberg	300	11 — Dağda Ateş Yakanlar, O. F. Toprak	200
12 — Polis Müfettişi Kadavra Georges Simenon	300	12 — Sultan Palamut, Metin Eloğlu (x)	200
13 — Zenciler Birbirine Benzemez, Attilâ İlhan	400	13 — Heyboydan (Dünya Şiirinden Seçmeler) Can Yücel	400
14 — Ayaşlı İle Kiracıları, M. Şevket Esendal	400	14 — İki Dal, Celâl Vardar	100
15 — Otlakçı, M. Şevket Esendal (Ciltli)	800	15 — Manilerimizden, Dr. İlhan Başgöz	200
16 — Mendil Altında, M. Şevket Esendal (Ciltli)	800	16 — Duvar, Attilâ İlhan (2. Baskı)	300
17 — Belâlı Yer, Erskine Caldwell (Ciltli)	600	17 — Horozdan Korkan Oğlan, Metin Eroğlu	200
18 — Ne Ekersen, Mehmet Seyda	400	18 — Mısırkalyoniğne, İlhan Berk	250
19 — Dünya Evi, Orhan Kemal	500	19 — Rüzgârlı Su, Selâhattin Batu	250
20 — Kızgın Toprak, Jorge Amado	600	20 — Gözünü Sevdiğim, Oğuz Tansel	250
21 — Duru Göl, İlhan Tarus	500	21 — Tütünler Islak, Turgut Uyar (1963 (Yeditepe Ödülünü Kazandı)	300
22 — Korsan Çıkmazı, Nezihe Meriç (Türk Dil Kurumu 1962 Ödülünü kazandı)	500	22 — Kim Kime, Nâzım Güntürkün	250
23 — Vapur Düdükları, Ayhan Hünelp	300	23 — Türkiyem, Turgut Uyar	300
24 — Ölümle Saklambaç, Georges Simenon	400	24 — Gölgeleeri Kullanmak, Ahmet Oktay	250
25 — Ormandaki Deli, Georges Simenon	400	25 — Kişi, Cengiz Bektas (Özel Baskı)	500
26 — Yaşamak İçin, Güner Demiray	300	26 — Gencölmek, Ergin Günçe	250
HİKÂYE :		TİYATRO :	
1 — Karınca Yuvası, İlhan Tarus (x)	125	1 — Öteye Doğru, Sutton Vane (x)	100
2 — Dost, Vüs'at O. Bener (x)	125	2 — Tarih Boyunca Tiyatro, Turhan Dilligil (x)	100
3 — Grev, Orhan Kemal (Ciltli) (x)	300	3 — Annemi Hatırlıyorum, John Van Druten (x)	100
4 — Tepedeki Ev, Umran Nazif	200	4 — Bir Dünya ki, Suat Taşer	100
5 — Şu Babamın İşleri, Carlos Bulosan	200	5 — Vatanseverler, Sidney Kigsley	200
6 — Kardeş Payı, Orhan Kemal	200	6 — Korku, Orhan Asena (x)	100
7 — Topal Koşma, Nezihe Meriç	200	7 — Deli Dumrul, Suat Taşer (Destan)	300
8 — Sihamba (Zenci Hikâye ve Şiirinden Seçme) Suat Taşer	100	8 — İhlamur Ağacı, Vüs'at O. Bener	250
9 — Yaşamazsınız, Vüs'at O. Bener	400	9 — Yarın Cumartesi, Güner Sümer	300
10 — Bozbulanık, Nezihe Meriç (2. Baskı)	400	10 — Modern Tiyatro Akımları, Özdemir Nutku	1000
11 — Perşembe Yağmurları, Hazırlayan: Salim Şengil	100	11 — Kafkas Tebeşir Dairesi, Bertolt Brecht	300
12 — Hallaç, Leylâ Erbil	250	GEZİ :	
		1 — Moskova Mektupları, Lydia Kirk (x)	100